

151. löggjafarþing 2020–2021.

Þingskjal x — x. mál.

Stjórnarfrumvarp.

Frumvarp til laga

**um breytingar á barnaverndarlögum nr. 80/2002
(barnaverndarþjónusta, umdæmisráð barnaverndar, samþætting o.fl.)**

Frá félags- og barnamálaráðherra.

1. gr.

Í stað orðsins „barnaverndarnefndir“ í 2. mgr. 3. gr., b-lið 2. mgr. 7. gr. og í fyrirsögn VIII. kafla laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: Barnaverndarþjónusta og umdæmisráð barnaverndar.

2. gr.

Í stað orðanna „barnaverndarnefnd“ og „nefnd“, d-lið 2. mgr., c-lið 3. mgr. 7. gr. og hvarvetna annarsstaðar í lögunum, sé ekki mælt á annan veg í lögum þessum, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: Barnaverndarþjónusta; og: þjónusta.

3. gr.

Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 2., 3. og 4. mgr. 20. gr., 97. gr. og í fyrirsögn VII. kafla laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: Barnaverndaryfirvöld.

4. gr.

Í stað orðanna „barnaverndarnefnd“, „nefnd“ og „hún“ í 4., 5., 6. og 7. mgr. 74. gr. og 4., 5., 6., 7. og 8. mgr. 81. gr. laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: umdæmisráð barnaverndar; umdæmisráð; og: það.

5. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 4. gr. laganna:

1. 2. mgr. orðast svo: Barn á rétt til þátttöku í málum er það varða á grundvelli laga þessara. Veita skal barni upplýsingar um mál sitt á barnvænan hátt og að því marki sem aldur þess og þroski gefur tilefni til. Tryggja skal barni sem getur myndað eigin skoðanir rétt til að láta þær í ljós við meðferð máls. Þegar teknar eru ákvarðanir á grundvelli laganna skal taka skal réttmætt tillit til skoðana barns í samræmi við aldur þess og þroska.
2. Við 5. mgr. 4. gr. laganna bætist nýr málslíður, svohljóðandi: Þau skulu jafnframt stuðla að samþættingu barnaverndarþjónustu við aðra þjónustu í þágu farsældar barna.

6. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 6. gr. laganna:

1. Í stað orðanna „stjórnsýsluákvörðunum barnaverndarnefnda“ í kemur: öðrum stjórnvaldsákvörðunum barnaverndarþjónustu sveitarfélaga, umdæmisráða barnaverndar og Barna- og fjölskyldustofu
2. 2. málsl. orðast svo: Aðrar ákvarðanir stjórnvalda á grundvelli laga þessara eru ekki kæránlegar til æðra stjórnvalds.

7. gr.

Í stað orðanna „10. gr.“ í 2. mgr. 9. gr. laganna kemur: 11. gr.

8. gr.

III. kafli laganna, sem hefur fyrirsögnina **Barnaverndarþjónusta og umdæmisráð barnaverndar**, orðast svo:

a. (10. gr.)

Hlutverk barnaverndarþjónustu.

Sveitarfélög bera ábyrgð á barnavernd samkvæmt lögum þessum.

Sveitarfélög skulu starfrækja barnaverndarþjónustu. Barnaverndarþjónusta ber ábyrgð á verkefnum og ákvörðunum samkvæmt lögum þessum sem ekki eru sérstaklega falin öðrum, þ.m.t. umdæmisráði barnaverndar, dómstólum eða öðrum stjórnvöldum.

Barnaverndarþjónusta skal hafa yfir að ráða nægri fagþekkingu til að hún geti sinnt verkefnum sínum samkvæmt lögum þessum. Barnaverndarþjónustu er heimilt að leita aðstoðar sérfræðinga við meðferð barnaverndarmála eftir því sem þörf krefur.

Ráðherra er heimilt að setja reglugerð, að höfðu samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga, um næga fagþekkingu skv. 3. mgr.

b. (11. gr.)

Umdæmi barnaverndarþjónustu.

Í umdæmi hvernar barnaverndarþjónustu skulu vera í það minnsta 6.000 íbúar.

Sveitarfélög hafa samvinnu um barnaverndarþjónustu í samræmi við ákvæði sveitarstjórnarlaga.

Heimilt er að víkja frá skilyrði um lágmarksíbúafjölda, t.d. vegna landfræðilegra ástæðna, ef næg fagþekking er til staðar innan barnaverndarþjónustu. og ef fyrir liggur samningur um umdæmisráð barnaverndar sem uppfyllir skilyrði 13. gr. Barnaverndarþjónusta skal þá í það minnsta hafa yfir að ráða sérhæfðu starfsfólki í tveimur stöðugildum og hafa aðgang að félagsráðgjafa, sálfræðingi, lögfræðingi og einum starfsmanni með annars konar uppeldismenntun. Eingöngu er heimilt að víkja frá skilyrði um lágmarksíbúafjölda ef fyrir liggur samningur um umdæmisráð barnaverndar sem uppfyllir skilyrði 13. gr.

Ráðherra staðfestir samninga um samvinnu sveitarfélaga skv. 2. mgr. og veitir undanþágur vegna lágmarksíbúafjölda skv. 3. mgr.

c. (12. gr.)

Yfirstjórn og sjálfstæði barnaverndarþjónustu.

Sveitarstjórn fer með yfirstjórn barnaverndarþjónustu en er heimilt að fela hana fastanefnd með sérstakri samþykkt.

Hvorki sveitarstjórn né fastanefnd er heimilt að gefa barnaverndarþjónustu fyrirmæli um meðferð einstakra mála. Sveitarstjórn og fastanefnd er eingöngu heimilt að afla upplýsinga frá barnaverndarþjónustu sem eru nauðsynlegar fyrir yfirstjórn með henni.

Sveitarstjórn setur samþykkt þar sem vald til fullnaðarafgreiðslu mála samkvæmt lögum þessum er falið einum eða fleiri úr hópi starfsfólks barnaverndarþjónustu eftir því sem nánar er mælt fyrir um í lögnum.

d. (13. gr.)

Hlutverk og sjálfstæði umdæmisráðs barnaverndar.

Í umdæmi hvernar barnaverndarþjónustu skal starfrækja umdæmisráð barnaverndar.

Umdæmisráð eru sjálfstæð í störfum sínum og standa utan við almenna stjórnsýslu sveitarfélaga. Ráðsmenn umdæmisráðs barnaverndar taka ekki við fyrirmælum um meðferð einstakra mála.

Umdæmisráð tekur eftirfarandi ákvarðanir með úrskurði:

1. Beiting úrræða án samþykkis foreldra, sbr. 26. gr.
2. Vistun barns utan heimilis í allt að fjóra mánuði, sbr. 27. gr.
3. Heimild til barnaverndarþjónustu um að gera kröfu fyrir dómi um vistun barns í allt að 12 mánuði, sbr. 28. gr.
4. Heimild barnaverndarþjónustu um að gera kröfu fyrir dómi um forsjárviptingu, sbr. 29. gr.
5. Umgengni í föstri og við vistun, sbr. 74. og 81 gr.

e. (14. gr.)

Skipan umdæmisráðs barnaverndar.

Sveitarstjórn ber ábyrgð á að skipa í umdæmisráð barnaverndar til fimm ára í senn.

Umdæmisráð skal skipað þremur ráðsmönnum. Einn skal vera félagsráðgjafi, einn sálfræðingur og einn lögfræðingur, sem jafnframt er formaður ráðsins. Ráðsmenn skulu í það minnsta hafa þriggja ára starfsreynslu í barnavernd. Þeir skulu að öðru leyti hafa næga þekkingu og færni til að bera til að geta sinn starfi ráðsmanns. Sami einstaklingur getur setið í fleiri en einu umdæmisráði. Ekki er heimilt að skipa ráðsmann sem starfar við barnaverndarþjónustu í viðkomandi umdæmi. Varamenn skuli skipaðir með sama hætti.

Nú óskar ráðsmaður lausnar eða er vikið úr ráðinu vegna framkomu eða skorts á almennu hæfi til setu í því skipar sveitarstjórn ráðsmann í hans stað til þess tíma sem eftir er af skipunartíma ráðsins.

Í umdæmi hvers umdæmisráðs skulu vera í það minnsta 6.000 íbúar. Sveitarfélög geta gert samning sín á milli um samstarf um umdæmisráð í samræmi við ákvæði þetta. Í samningi skal í það minnsta koma fram hvernig ráðið skuli skipað, hvernig kostnaður við ráðið skiptist milli sveitarfélaga, hvernig er að öðru leyti búið að umdæmisráði og hvernig fara skuli um skipun nýs ráðsmanns skv. 3. mgr. Ef fullskipað umdæmisráð hefur ekki starfað á vegum sveitarfélags í einn mánuð tekur ráðherra ákvörðun um skipun umdæmisráðs viðkomandi sveitarfélags. Í ákvörðun ráðherra samkvæmt þessari grein skal koma fram hvernig ráðið skuli skipað, hvernig kostnaður við ráðið skiptist milli sveitarfélaga, hvernig er að öðru leyti búið að umdæmisráði og hvernig fara skuli um skipun nýs ráðsmanns, skv. 3. mgr.

Ráðherra er heimilt að setja reglugerð um ráðsmenn, þ.m.t. nánari kröfur um almenn hæfisskilyrði skv. 2. mgr., og skipan umdæmisráðs, að höfðu samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga. Ráðherra er jafnframt heimilt að halda lista yfir einstaklinga sem það telur uppfylla almenn hæfisskilyrði skv. 2. mgr.

f. (15. gr.)

Valdsvið og samstarf barnaverndarþjónusta.

Barnaverndarþjónusta í umdæmi þar sem barn á fasta búsetu á úrlausn um málefni þess, sbr. þó 3. og 4. mgr. Ef barn tengist umdæmi annarrar barnaverndarþjónustu, t.d. vegna dvalar eða búsetu, skal hún veita þjónustunni, sem hefur mál barnsins til meðferðar, upplýsingar og skýringar ásamt því að veita henni liðsinni við framkvæmd barnaverndarráðstafana. Barnaverndarþjónusta í umdæmi þar sem barn á fasta búsetu á rétt til aðgangs að gögnum sem liggja fyrir hjá barnaverndarþjónustum í öðrum umdæmum sem hafa haft mál barnsins eða foreldra þess til meðferðar.

Ef barn flyst úr umdæmi barnaverndarþjónustu á meðan mál barnsins er til meðferðar skal hún tafarlaust tilkynna flutninginn til barnaverndarþjónustu í umdæminu sem barnið flytur í og upplýsa hana um stöðu málsins. Barnaverndarþjónusta í umdæminu sem barnið flytur í ber að taka strax við meðferð málsins og leitast við að tryggja samfellu í vinnslu og meðferð málsins. Barnaverndarþjónustunum er heimilt að hafa áframhaldandi samskipti um málið að því marki sem það er nauðsynlegt til að tryggja samfellu í meðferð þess.

Ef það er barni fyrir bestu að mál sé rekið í öðru umdæmi en þar sem barn á fasta búsetu geta viðkomandi barnaverndarþjónustur samið um það sín í milli. Ef ekki næst samkomulag um hvaða þjónusta skuli fara með mál samkvæmt þessari grein getur Barna- og fjölskyldustofa lagt fyrir barnaverndarþjónustu í tilteknu umdæmi að fara með mál barnsins.

Ef barnaverndarþjónusta ráðstafar barni í föstur eða vistun í annað umdæmi fer hún áfram með málið. Hún getur þó gert samkomulag við barnaverndarþjónustu í því umdæmi um að bera tiltekna skyldur.

Ef barn á ekki fasta búsetu á Íslandi skal barnaverndarþjónusta í umdæmi þar sem barn dvelst eða er statt fara með mál þess. Barnaverndarþjónusta fer þá með umsjá barnsins eftir því sem þörf krefur og ber að gera allar nauðsynlegar ráðstafanir til að tryggja hagsmuni þess. Ef uppi er ágreiningur um hver skuli fara með mál getur Barna- og fjölskyldustofa lagt fyrir tiltekna barnaverndarþjónustu að taka við meðferð málsins. Ríkissjóður endurgreiðir sveitarstjórn útlagðan kostnað sem af máli hlýst.

Ef barni, sem er hér á landi án forsjáraðila sinna, er veitt alþjóðleg vernd eða dvalarleyfi á Íslandi ákveður Barna- og fjölskyldustofa hvaða barnaverndarþjónusta skuli taka við forsjá barnsins og fara með málið eftir að leyfi er veitt. Ríkissjóður greiðir allan kostnað viðkomandi barnaverndarþjónustu samkvæmt ákvæðum laganna vegna ráðstöfunar barnsins í föstur eða aðra vistun samkvæmt reglugerð sem ráðherra setur um slíkan kostnað og útlagðan kostnað skv. 5. mgr.

9. gr.

2. mgr. 16. gr. laganna orðast svo:

Þá er öllum skylt að tilkynna til til barnaverndarþjónustu ef þeir hafa ástæðu til að ætla að lífi, heilsu eða þroska ófæddes barns sé stefnt í alvarlega hættu vegna lífennis, háttsemi eða aðstæðna verðandi foreldra þess, eða um hvert það tilvik sem telja má að barnaverndarnefnd eigi að láta sig varða.

10. gr.

Á eftir 4. mgr. 21. gr. laganna kemur ný málsgrein, svohljóðandi:

Ef fyrir liggur beiðni um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barns skal barnaverndarþjónusta upplýsa tengilið eða málstjóra um ákvarðanir skv. þessari grein.

11. gr.

Á eftir 1. mgr. 22. gr. laganna kemur ný málsgrein, svohljóðandi:

Ef grunur leikur á að barn hafi orðið fyrir kynferðisofbeldi eða alvarlegu líkamlegu eða andlegu ofbeldi ber barnaverndarþjónustu að óska eftir þjónustu Barnahúss við könnun málsins.

12. gr.

Á eftir 22. gr. laganna kemur ný grein, 22. gr. a, ásamt fyrirsögn, svohljóðandi:

Samþætting þjónustu í þágu farsældar barns við könnun máls.

Ef fyrir liggur beiðni um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barns tekur barnaverndarþjónusta þátt í samþættingu þjónustunnar frá því að barnaverndarmál hefst. Að öðru leyti gilda lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna á meðan á könnun stendur.

Ef ekki liggur fyrir beiðni um samþættingu þjónustu ber barnaverndarþjónustu við upphaf barnaverndarmáls, og eftir þörfum á meðan könnun vindur fram, að leiðbeina foreldrum og/eða barni um rétt skv. lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna.

13. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 23. gr. laganna:

1. Á eftir 1. málslíð 1. mgr. kemur nýr málslíður, svohljóðandi: Í greinargerð skal sérstaklega til taka hvernig barni var gefinn kostur á að koma að sjónarmiðum sínum á framfæri og hvernig var tekið tillit til skoðana barnsins, eftir því sem við á.
2. Á eftir 3. málsl. 2. mgr. kemur nýr málslíður, svohljóðandi: Um samþættingu þjónustu fer samkvæmt 23. gr. a.
3. 3. mgr. orðast svo:

Ef barnaverndarþjónusta tekur ákvörðun um að loka máli, sbr. 1. eða 2. mgr., og fyrir liggur beiðni um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna er tengilið og/eða málstjóra þjónustu í þágu farsældar barnsins, og eftir atvikum þjónustuveitendum sem taka þátt í samþættingu þjónustunnar, heimilt að vinna með niðurstöðu könnunar. Ef beiðni um samþættingu liggur ekki fyrir skal veita foreldrum og/eða barni leiðbeiningar um samþættingu samhliða tilkynningu um lok máls. Ef málið hófst með tilkynningu skv. 17. gr. frá þjónustuveitanda í þágu farsældar barnsins, skal jafnframt upplýsa þjónustuveitandann um lok málsins.

14. gr.

Á eftir 23. gr. laganna kemur ný grein, 23. gr. a, ásamt fyrirsögn, svohljóðandi:

Samþætting þjónustu vegna úrræða skv. lögum þessum.

Ef fyrir liggur beiðni um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barns og niðurstaða barnaverndarþjónustu um að barn hafi þörf fyrir úrræði samkvæmt lögum tekur barnaverndarþjónusta við hlutverki málstjóra. Málstjóri leiðir stuðningsteymi sem gerir skriflega stuðningsáætlun fyrir barnið þar sem þjónusta sem er veitt í þágu farsældar barnsins er samþætt. Um samþættingu fer að öðru leyti skv. lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna nema öðruvísi sé mælt fyrir um í lögum þessum. Í þeim tilvikum er heimilt að fjalla um stuðningsúrræði skv. lögum þessum í stuðningsáætlun, sbr. 22. gr. laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna.

Ef ekki liggur fyrir beiðni um samþættingu þjónustu við beitingu úrræða ber barnaverndarþjónusta að meta þörf barns á samstarfi við þjónustuveitendur og aðra sem veita þjónustu í þágu farsældar barns og leitast við að afla samþykkis foreldra, og barns eftir atvikum, til að samstarfi verið komið á.

15. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 24. gr.:

1. Í stað orðanna „þungaða konu“ í e-lið 1. mgr. kemur: verðandi foreldra.
2. 3. mgr. orðast svo:

Ef úrræði samkvæmt þessari grein beinast að heimili þar sem barn býr nægir samþykki þess foreldris eða foreldra sem barnið býr hjá skv. ákvæðum barnalaga. Ef úrræði beinist eingöngu að barni sem orðið er 15 ára nægir samþykki barnsins. Ef úrræði beinast að heimili foreldris eða annarra þar sem barn nýtur umgengni þarf samþykki lögheimilisforeldris og þess sem nýtur umgengninnar.

3. Fyrirsögn greinarinnar verður: *Úrræði með samþykki foreldra og barns.*

16. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 26. gr. laganna:

1. 1. mgr. orðast svo:

Hafi úrræði skv. 24. og 25. gr. ekki skilað árangri að mati barnaverndarþjónustu, eða eftir atvikum barnaverndarþjónusta hefur komist að þeirri niðurstöðu að þau séu ófullnægjandi, getur barnaverndarþjónusta farið fram á það við umdæmisráð barnaverndar að ráðið með úrskurði gegn vilja foreldra:

- a. kveði á um eftirlit með heimili,
 - b. gefi fyrirmæli um aðbúnað og umönnun barns, svo sem dagvistun þess, skólasókn, lækniþjónustu, rannsókn, meðferð eða þjálfun,
 - c. kveði á um að heimilt sé að láta aðilum, sem vinna með mál viðkomandi barns og nefndir eru í 2. mgr. 17. gr. og 18. gr., í té upplýsingar um líðan barns eða meðferð máls ef það er talið nauðsynlegt vegna hagsmuna barnsins,
 - d. kveði á um að samþætta skuli þjónustu í þágu farsældar barnsins.
 - e. ákveði að ekki megi fara með barnið úr landi.
2. Við bætist ný málsgrein, svohljóðandi:

Þegar kveðið hefur verið á um samþættingu þjónustu skv. d-lið 1. mgr. með úrskurði tekur barnaverndarþjónusta við hlutverki málstjóra samkvæmt lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barns. Að öðru leyti fer um samþættingu þjónustunnar samkvæmt lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna nema öðruvísi sé mælt fyrir um í lögum þessum.

17. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 27. gr. laganna:

1. 1. mgr. orðast svo:

Með sömu skilyrðum og fram koma í 26. gr. og ef brýnir hagsmunir barns mæla með því getur barnaverndarþjónusta farið fram á það við umdæmisráð barnaverndar að ráðið með úrskurði gegn vilja foreldra og/eða barns sem náð hefur 15 ára aldri:

- a. kveði á um að barn skuli vera kyrrt á þeim stað þar sem það dvelst í allt að fjóra mánuði,
- b. kveði á um töku barns af heimili í allt að fjóra mánuði og um nauðsynlegar ráðstafanir, svo sem ráðstöfun þess í fóstur eða vistun á heimili eða stofnun eða leitað annarra úrræða skv. XIII. og XIV. kafla til að tryggja öryggi þess eða til að unnt sé að gera viðeigandi rannsókn á barninu og veita því nauðsynlega meðferð og aðhlynningu.

2. Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ tvisvar sinnum í 2. mgr. kemur: umdæmisráðs barnaverndar.

3. Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í fyrirsögn kemur: umdæmisráðs barnaverndar.

18. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 28. gr. laganna:

1. 1. málsl. 1. mgr. orðast svo: Ef barnaverndarþjónusta telur nauðsynlegt að ráðstöfun skv. a- og b-lið 1. mgr. 27. gr. standi lengur en þar er kveðið á um skal hún, að fengnum úrskurði umdæmisráðs barnaverndar, gera kröfu um það fyrir héraðsdómi.
2. Í stað orðanna „Ef krafist er“ í 2. mgr. kemur: Ef fyrir liggur úrskurður umdæmisráðs barnaverndar sem heimilar barnaverndarþjónustu að krefjast“.

19. gr.

Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 1. mgr. 29. gr. laganna kemur: Barnaverndarþjónustu, að fengnum úrskurði umdæmisráðs barnaverndar,

20. gr.

30. gr. laganna orðast svo, með fyrirsögn:

Úrræði vegna ófæddra barna.

Ef könnun leiðir í ljós að lífi, heilsu eða þroska ófædds barns sé stefnt í alvarlega hættu vegna líferniss, háttsemi eða aðstæðna verðandi foreldra þess skal barnaverndarþjónusta beita úrræðum þessara laga í samráði við hina verðandi foreldra.

Stefni barnshafandi einstaklingur lífi eða heilsu ófædds barns í hættu með líferninni sínu eða háttsemi og brýn þörf stendur til, enda hafi vægari úrræði verið fullreynd, getur barnaverndarþjónusta sett fram kröfu fyrir dómi um sviptingu sjálfræðis hins barnshafandi einstaklings samkvæmt ákvæðum lögræðislaga. Um málsmeðferð gilda ákvæði lögræðislaga.

21. gr.

1. og 2. mgr. 31. gr. laganna orðast svo:

1. 1. mgr. orðast svo:

Ef vinda þarf bráðan bug að ráðstöfun sem heyrir undir umdæmisráð barnaverndar getur starfsfólk barnaverndarþjónustu sem fer með vald til fullnaðarafgreiðslu mála samkvæmt lögum þessum, án undangenginnar málsmeðferðar skv. VIII. kafla, framkvæmt hana.

2. 1. málsl. 2. mgr. orðast svo: Barnaverndarþjónusta skal án tafar taka málið til meðferðar og innan 14 daga fara fram á við umdæmisráð barnaverndar að kveðinn verði upp úrskurður um áframhaldandi ráðstafanir ef þörf krefur, að öðrum kosti fellur ákvörðun skv. 1. mgr. úr gildi.

22. gr.

Við 1. mgr. 33. gr. laganna bætast þrír nýir málslíðir, svohljóðandi: Jafnframt skal samþætta þjónustu í þágu farsældar barnsins óháð afstöðu foreldra. Barnaverndarþjónusta tekur þá við hlutverki málstjóra og gerir breytingar á stuðningsteymi með hliðsjón af vistun barnsins eftir því sem þurfa þykir. Að öðru leyti fer um samþættingu skv. lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barnsins. Í þeim tilvikum er heimilt að fjalla um stuðningsúræði skv. lögum þessum í stuðningsáætlun, sbr. 22. gr. laga um samþættingu þjónustu í þágu farsælda barna.

23. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 34. gr. laganna.

1. Í stað orðanna „getur barnaverndarnefnd“ í 1. mgr. kemur: getur barnaverndarþjónusta.
2. Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 2. mgr. kemur: barnaverndarþjónusta.

24. gr.

35. gr. laganna fellur brott.

25. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 37. gr. laganna:

1. Í stað orðanna „getur nefndin krafist þess fyrir dómi“ kemur: skal barnaverndarþjónusta setja fram beiðni til lögreglu um.
2. Í stað orðanna „þungaða konu“ og „þungaðrar konu“ kemur: barnshafandi einstakling; og: barnshafandi einstaklings.
3. Í stað orðanna „heimilt að krefjast þess“ kemur: skylt að setja fram beiðni til lögreglu um.

26. gr.

38. gr. laganna orðast svo:

Um meðferð barnaverndarmáls gilda ákvæði stjórnsýslulaga með þeim frávikum sem greinir í lögum þessum. Ákvæði kaflans gilda þegar barnaverndarþjónusta undirbýr mál til úrskurðar skv. 13. gr. laganna.

Ráðherra er heimilt að setja nánari ákvæði í reglugerð um meðferð mála hjá barnaverndarþjónustum og umdæmisráðum barnaverndar, svo sem um tilkynningar, könnun, samþættingu þjónustu, gerð áætlana, úrræði og stafræna vinnslu.

27. gr.

39. gr. laganna orðast svo með fyrirsögn:

Stafræn vinnsla barnaverndarmála.

Ráðherra getur ákveðið í reglugerð að leggja skyldu á barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar að vinna gögn sem tengjast barnaverndarmálum í gagnagrunnum og stafrænum lausnum sem eru starfrækt af Barna- og fjölskyldustofu.

Barna- og fjölskyldustofa útbýr leiðbeiningar um vinnslu gagna samkvæmt 1. mgr.

28. gr.

Í stað orðanna „barnaverndarnefnd eða starfsmönnum hennar“ tvívegis í 43. gr. laganna kemur: Starfsfólki barnaverndarþjónustu.

29. gr.

Í stað orðanna „barnaverndarnefnd kveður upp úrskurð“ í 1. mgr. 47. gr. laganna kemur: úrskurður er kveðinn upp í barnaverndarmáli.

30. gr.

49. gr. laganna orðast svo með fyrirsögn:

Meðferð barnaverndarmála fyrir umdæmisráði barnaverndar.

Ákvæði þessa kafla gilda um meðferð barnaverndarmála fyrir umdæmisráði barnaverndar eftir því sem við á.

Barnaverndarþjónusta undirbýr mál sem koma til úrskurðar umdæmisráðs barnaverndar. Umdæmisráð ber ábyrgð á því að meðferð barnaverndarþjónustu á máli sé í samræmi við lög.

Ef umdæmisráð telur að undirbúningur málsins sé ekki fullnægjandi getur ráðið lagt fyrir barnaverndarþjónustu að bæta úr málinu eða gripið sjálft til úrbóta. Umdæmisráði er heimilt að kveða aðila máls til að gefa munnlega skýrslu fyrir ráðinu.

Um ályktunarhæfi og form úrskurða umdæmisráðs barnaverndar fer samkvæmt stjórnsýslulögum.

Pegar fyrir liggur úrskurður umdæmisráðs barnaverndar ber barnaverndarþjónustu án tafar að koma honum til framkvæmdar. Úrskurður fellur úr gildi hafi hann eigi komið til framkvæmda innan sex vikna frá því að niðurstaðan varð endanleg.

31. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 51. gr. laganna:

1. Orðin „nefndarinnar“ í 2. mgr., „barnaverndarnefnd“ í 3. mgr. og „til barnaverndarnefndar“ í 4. mgr. 51. gr. falla brott.
2. Í stað orðsins „Nefndin“ í 4. mgr. kemur: Úrskurðarnefndin.

32. gr.

Í stað orðsins „nefndin“ hvarvetna í 52. gr. laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: úrskurðarnefndin.

33. gr.

Eftirfarandi breytingar verða á 87. gr. laganna:

1. Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ kemur: barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar.
2. Í stað orðsins „hún“ kemur: barnaverndarþjónusta
3. Í stað orðsins „nefndin“ kemur: þjónustan.

34. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2022.

Þrátt fyrir 1. mgr. skulu ákvæði sem fjalla um barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar ekki koma til framkvæmda fyrr en 28. maí 2022. Þá taka barnaverndarþjónusta og umdæmisráð barnaverndar við verkefnum barnaverndarnefnda eins og nánar er mælt fyrir um í lögunum. Á tímabilinu 1. janúar til 28. maí 2022 fara barnaverndarnefndir áfram með verkefni barnaverndarþjónustu sveitarfélaga og umdæmisráða barnaverndar.

Ef málsmeðferð barnaverndarmála hefur hafist í tíð eldri laga gilda ákvæði laga þessara um meðferð máls eftir gildistöku þeirra. Gildir það þótt atvik þau sem mál er sprottið af hafi gerst að einhverju eða öllu leyti í tíð eldri laga.

35. gr.

Breyting á öðrum lögum.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á öðrum lögum:

1. *Lög um almannatryggingar, nr. 100/2007*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 50. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
2. *Barnalög, nr. 76/2003*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 5. mgr. 30. gr., 4. mgr. 43. gr., 3. mgr. 45. gr., 2. mgr. 52. gr. og 2. mgr. 74. gr. laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: barnaverndarþjónusta.
3. *Lög um félagsþjónustu sveitarfélaga, nr. 40/1991*:

- a. Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í 1. mgr. 5. gr. laganna kemur: á grundvelli barnaverndarlaga.
- b. 31. gr. laganna fellur brott.
- 4. *Lög um fullnustu refsinga, nr. 15/2016*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 1. mgr. 30. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 5. *Lög um fæðingar- og foreldraorlof, nr. 144/2020*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 4. mgr. 8. gr., 2. mgr. 26. gr., 2. mgr. 27. gr. og 2. mgr. 44. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 6. *Lög um grunnskóla, nr. 91/2008*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 3. mgr. 4. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 7. *Lög um kynrænt sjálfræði, nr. 80/2019*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 16. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 8. *Lög um lögheimili og aðsetur, nr. 80/2018*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 3. mgr. 6. gr. kemur: barnaverndarþjónusta.
- 9. *Lögræðislög nr. 71/1997*: D-liður 4. gr. laganna orðast svo: Ef barnshafandi einstaklingur stofnar heilsu og lífi ófæddis barns síns í hættu með lífernir sínu eða háttsemi.
- 10. *Lög um meðferð sakamála, nr. 88/2008*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 1. mgr. 61. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 11. *Lög um nálgunarbann og brottvísun af heimili, nr. 85/2011*: Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í 2. mgr. 3. gr. og 17. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 12. *Sveitarstjórnarlög, nr. 138/2011*: 1. málsl. 2. mgr. 50. gr. laganna fellur brott.
- 13. *Lög um tekjustofna sveitarfélaga, nr. 4/1995*: Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í d-lið 1. mgr. og 6. mgr. 13. gr. kemur: barnaverndarþjónusta.
- 14. *Tollalög, nr. 88/2005*: Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í 1. mgr. 160. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 15. *Lög um tækniþróun og notkun kynfruma og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna, nr. 55/1996*: Í stað orðsins „barnaverndarnefndar“ í 4. mgr. 3. gr. laganna kemur: barnaverndarþjónusta.
- 16. *Lög um útlendinga, nr. 80/2016*: Í stað orðanna „barnaverndarnefnd“ og „barnaverndarnefnda“ í 6. og 7. mgr. 24. gr., 4. mgr. 25. gr., 1., 2., 3. og 4. mgr. 31. gr., 4. mgr. 45. gr., 5. mgr. 71. gr., 3. mgr. 103. gr. og 2. mgr. 120. gr. laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: barnaverndarþjónusta.
- 17. *Lög um ættleiðingar, nr. 130/1999*: Í stað orðsins „barnaverndarnefnd“ í 4. gr., 2. gr. 6. gr., 3. mgr. 7. gr., 3. mgr. 8. gr., 16. gr., 1. mgr. 18. gr., 2. mgr. 26. gr., 31. gr., 1. mgr. 32. gr. laganna, í viðeigandi beygingarfalli, kemur: barnaverndarþjónusta.

Greinargerð.

1. Inngangur.

Frumvarp þetta er afurð vinnu sem hófst vorið 2018 með ráðstefnu og vinnufundi sem þáverandi velferðarráðuneyti boðaði til um snemmtæka íhlutun í málefnum barna. Niðurstöður vinnufundarins endurspegluðu skýran vilja um aukið þverfaglegt samstarf innan þeirra kerfa sem veita börnum og fjölskyldum þjónustu. Áhersla var jafnframt lögð á að hagsmunir barna væru ávallt í fyrirrúmi svo og alþjóðlegar skuldbindingar. Einnig bæri að leggja áherslu á heildarsýn við stefnumótun í málaflokknum, sem tæki mið af aðkomu allra þeirra aðila sem veita börnum og fjölskyldum þeirra þjónustu.

Hinn 25. maí 2018 skipaði þáverandi félags- og jafnréttismálaráðherra starfshóp til að móta framtíðarsýn og stefnu í barnavernd til ársins 2030. Hópurinn vann greiningu á stöðu barnaverndarmála og áfanganiðurstöður í október 2018.

Hinn 7. september 2018 rituðu ráðherrar félags- og jafnréttismála, heilbrigðismála, mennta- og menningarmála, dómsmála, samgöngu- og sveitarstjórnarmála og Samband íslenskra sveitarfélaga undir viljayfirlýsingu um að afnema hindranir milli kerfa, bæta þjónustu í þágu barna og skapa barnvænt samfélag. Samhliða áherslu á aukið samstarf og samhæfingu stjórnvalda ríkis og sveitarfélaga var ákveðið að setja á laggirnar sérstaka þingmannanefnd um málefni barna sem skipuð væri fulltrúum allra þingflokka. Í nefndinni eiga sæti Línéik Anna Sævarsdóttir, formaður nefndarinnar, Halldóra Mogensen, Helga Vala Helgadóttir, Ólafur Þór Gunnarsson, Inga Sæland, Ómar Ásbjörn Óskarsson og Vilhjálmur Árnason. Starfsmaður nefndarinnar er Erna Kristín Blöndal. Anna Kolbrún Árnadóttir, átti í upphafi einnig sæti í nefndinni en sagði sig frá starfinu í nóvember 2019. Nefndin gaf út áfangaskýrslu í janúar 2021.

Ráðuneytið, þingmannanefndin og stýrihópur Stjórnarráðsins í málefnum barna, sem var stofnaður í tengslum við verkefnið, hefur frá hausti 2018 unnið markvisst að umbótum í þágu barna. Meðal annars hefur verið unnið að heildarendurskoðun á lagaumhverfi barnaverndar, þ.m.t. gildandi barnaverndarlaga nr. 80/2002, með stefnu hins svonefnda framtíðarhóps að leiðarljósi.

Jafnframt skipaði félags- og barnamálaráðherra hinn 2. október 2020 starfshóp sem var falið að móta tillögur að framtíðarskipulagi barnaverndarþjónustu sveitarfélaga í tengslum við heildarendurskoðun á barnaverndarlaga með fulltrúum félagsmálaráðuneytisins, Sambands íslenskra sveitarfélaga og Samtaka stjórnenda í velferðarþjónustu. Starfshópurinn skilaði niðurstöðum sínum til ráðherra 16. október 2020.

Frumvarp það sem hér er lagt fram er byggt á viðtæku samráði og framlagi þessara hópa. Frumvarpið er unnið í félagsmálaráðuneytinu í samstarfi við Hrefnu Friðriksdóttur prófessor, Tómas Hrafn Sveinsson formann barnaverndarnefndar Reykjavíkur og Heiðu Björgu Pálmadóttur forstjóra Barnaverndarstofu.

2. Tilefni og nauðsyn lagasetningar.

2.1. Heildarendurskoðun barnaverndarlaga.

Í áfanganiðurstöðu starfshóps til að móta framtíðarsýn og stefnu í barnavernd til ársins 2030 kemur fram sú stefna að endurskoða löggjöf um barnavernd með það að markmiði að sett yrðu ný barnaverndarlög. Í vinnu hinna svonefndu hliðarhópa komu jafnframt fram sjónarmið um mikilvægi þess að fram færi heildarendurskoðun barnaverndarlaga. Á ráðstefnunni Breytingar í þágu barna, sem fram fór í október 2019, voru kynnt áform um heildarendurskoðun barnaverndarlaga.

Vinna við þessa heildarendurskoðun hófst í félagsmálaráðuneytinu, í samráði við sérfræðinga og þingmannanefnd um málefni barna, í upphafi árs 2020. Umfang vinnunnar hefur verið mikið og var fyrirséð í lok árs 2020 að ekki næðist að ljúka henni með frumvarpi sem lagt yrði fram á 151. löggjafarþingi. Í áfangaskýrslu þingmannanefndar um málefni barna frá í janúar 2021 kemur fram tillaga um að skipta endurskoðun barnaverndarlaga í tvennt. Í fyrri hluta vinnunnar yrði lög áhersla á breytingar á stjórnsýslu barnaverndar, samræmi við samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna og breytingar á þeim stofnunum félagsmálaráðuneytisins sem koma að barnavernd. Í síðari hluta vinnunnar verði unnið áfram með úrræði í barnavernd, hlutverk einstakra stofnana ríkis og sveitarfélaga við veitingu úrræða og þar með skiptingu kostnaðar milli stjórnsýslustiganna.

Í samræmi við tillögu þingmannanefndarinnar felur frumvarp þetta í sér fyrri hluta vinnu við endurskoðun barnaverndarlaga. Vinna við síðari hluta hennar stendur yfir og er fyrirhugað að henni ljúki síðar á þessu ári.

2.2. Breytingar á stjórnsýslu barnaverndar innan sveitarfélaga.

Frá upphafi vinnu við breytingar í þágu barna hefur komið fram gagnrýni á fyrirkomulag í gildandi barnaverndarlögum um barnaverndarnefndir. Bent hefur verið á mikilvægi þess að pólitískar áherslur ráði því ekki hverjir veljast til ákvarðanatöku í barnaverndarmálum. Þá hefur komið fram víðtæk gagnrýni á að fagfólk hafi ekki nægilega ríkan sess í stjórnun og ákvarðanatöku í barnavernd. Í því sambandi hafa verið dregin fram sjónarmið um að minni barnaverndarumdæmi hafi ekki möguleika á að veita fullnægjandi þjónustu sem krefst sérfræðipækkingar. Þá hefur verið bent á að í litlum samfélögum sé oft nán tengsl milli manna sem geti haft neikvæð áhrif á vinnslu barnaverndarmála.

Í áfanganíðurstöðu hins svonefnda framtíðarhóps kemur fram að leggja eigi niður barnaverndarnefndir í núverandi mynd. Nauðsynlegt sé að stækka barnaverndarumdæmi og auka vægi fagfólks í stjórnun umdæma.

Eins og að framan greinir ákvað félags- og barnamálaráðherra, í kjölfar samráðs við sveitarfélög í september 2020, að skipa starfshóp um framtíðarskipulag barnaverndarþjónustu sveitarfélaga með fulltrúum félagsmálaráðuneytisins, Sambands íslenskra sveitarfélaga og Samtaka stjórnenda í velferðarþjónustu. Í niðurstöðu starfshópsins kemur fram að mikilvægt sé að nærþjónusta í barnavernd verði áfram á ábyrgð sveitarfélaga. Aukna áherslu þurfi þó að leggja á fagþekkingu á barnavernd. Í niðurstöðu hópsins kemur fram að í dag séu starfandi barnaverndarnefndir þar sem ekki er til staðar fullnægjandi fagþekking. Ein af meginástæðum þess sé sú að svæðin eru ekki nógu stór og/eða barnaverndarmál ekki nógu mörg til að standa undir þeim fjölda sérfræðinga sem þarf til að viðhalda fagþekkingu í barnavernd.

Í niðurstöðu starfshópsins kemur fram sú megingtillaga að barnaverndarnefndir verði lagðar niður og að byggt verði upp nýtt skipulag barnaverndar innan sveitarfélaga með stærri barnaverndarumdæmum. Starfshópurinn leggur til að í stað barnaverndarnefnda og starfsfólks þeirra verði starfræktar tvær aðskildar einingar á vettvangi sveitarfélaga, annars vegar barnaverndarþjónustur og hins vegar umdæmisráð barnaverndar.

Barnaverndarþjónustur sveitarfélaga beri ábyrgð á framkvæmd þjónustu, þ.m.t. rekstri barnaverndarúrræða og töku ákvarðana sem tengjast barnaverndarmálum og ekki eru sérstaklega faldar umdæmisráði. Jafnframt séu til staðar velferðar- eða félagsmálanefndir sem fari með málefni barnaverndar en sé ekki heimilt að hafa afskipti af einstökum barnaverndarmálum.

Umdæmisráð úrskurði um tiltekna íþyngjandi ráðstafanir í barnavernd. Umdæmisráðið sé stjórnsýslunefnd sem sé skipuð lögfræðingi, félagsráðgjafa og sálfræðingi með reynslu af störfum í barnavernd eða sambærilega reynslu, t.d. í málum sem varða börn, og jafn mörgum til vara. Skipunartími umdæmisráða sé fimm ár svo hann falli ekki að kjörtímabilum sveitarstjórna.

Starfshópurinn nálgadist spurninguna um hæfilega stærð barnaverndarumdæma út frá almennum forsendum um lágmarksfjölda mála og stöðugilda til að unnt væri að halda úti faglegu barnaverndarstarfi. Hópurinn taldi rétt að miða við að hver eining barnaverndarþjónustu skyldi hafa tvö stöðugildi og afgreiða ekki færri en 150 barnaverndarmál á ári. Miðað við upplýsingar frá Barnaverndarstofu um starfsemi barnaverndarnefnda árið 2018 var talið rétt að miða við að lágmarksstærð

barnaverndarumdæma væri 6.000 íbúar enda myndu svæði af þeirri stærð almennt þurfa í það minnsta tvö stöðugildi við barnavernd og afgreiða meira en 150 barnaverndarmál á ári.

Starfshópurinn taldi þó mikilvægt að unnt væri að skapa möguleika fyrir sveitarfélög, sem ekki finna samstarfsgrundvöll með nágrannasveitarfélögum af ýmsum ástæðum, að fá undanþágu frá reglum um lágmarksíbúafjölda varðandi barnaverndarþjónustu ef þau geta sýnt fram á fullnægjandi fagþekkingu á barnavernd. Starfshópurinn taldi rétt að sveitarfélög hefðu samvinnu um barnaverndarþjónustu samkvæmt fyrirmælum sveitarstjórnarlaga, þ.e. með byggðasamlögum eða með fyrirkomulagi leiðandi sveitarfélaga. Með því að nota samstarfsform sem þegar er til staðar væru meðal annars skapaðar forsendur fyrir samstarfi barnaverndarþjónustu við aðra þjónustu sveitarfélaga, einkum félagsþjónustu.

Starfshópurinn taldi rétt að miða við að 6.000 íbúar stæðu að baki hverju umdæmisráði barnaverndar án undantekninga. Sveitarfélög skyldu taka sig saman um skipan umdæmisráða á grundvelli samstarfssamnings, sem verði sérstaklega heimilaður í barnaverndarlögum, en að ráðherra hefði heimildir til að grípa inn í skipan þeirra ef sveitarfélög kæmu sér ekki saman um hana.

Niðurstaða starfshópsins er í samræmi við þær tillögur sem koma fram í áfangaskýrslu þingmannanefndar um málefni barna frá 1. janúar 2021. Þar kemur fram að áhersla skuli lögð á aukna fagþekkingu í barnavernd og að henni verði náð með því að starfsvæði hverrar einingar í barnavernd verði stækkað. Með stækkun umdæma aukist möguleikar á að styrkja fagþekkingu í daglegu starfi, þegar dagleg viðfangsefni verða fjölbreyttari og þörfin fyrir fjölbreytta fagþekkingu meiri. Með aukinni fagþekkingu aukist hæfnin til að takast á við öll mál sem upp komi á svæðinu. Stærð barnaverndarumdæma sé álit efni en stefnt sé að 6000 íbúa lágmarki. Þá skuli stefnt að því að ákvarðanir um íþyngjandi úrræði verði teknar af utan að komandi sérfræðingum í faglega skipuðum ráðum sem starfa fyrir sömu svæði. Þar yrði til þriggja manna fjölskipað stjórnvald sem tæki íþyngjandi ákvarðanir.

Í áfangaskýrslu þingmannanefndarinnar var lögð áhersla á mikilvægi þess að viðhalda ábyrgð og tengslum kjörinna fulltrúa í sveitarstjórnnum við barnaverndarstarfið. Nefndin lagði áherslu á að það yrði gert í gegnum starf þeirra nefnda sem fara með félagsþjónustu sveitarfélaga. Þar færi þá fram almenn umfjöllun um stefnu, fjármál og úrvinnsla upplýsinga um viðfangsefnið í barnaverndinni án þess að fjallað yrði um mál einstakra barna.

Í frumvarpi þessu eru lagðar til breytingar á uppbyggingu barnaverndarþjónustu sem eru í samræmi við niðurstöður starfshópsins og þingmannanefndarinnar.

2.3. Samþætting þjónustu í þágu farsældar barna.

Eins og fjallað er um í kafla 1 tengist endurskoðun barnaverndarlaga vinnu við breytingar í þágu barna sem leiddar hafa verið að félags- og barnamálaráðherra. Fyrir liggur frumvarp til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna sem er afurð þessarar vinnu. Markmið frumvarpsins er að stuðla að samfelli í þjónustu í þágu barna þótt hún sé veitt af fleiri en einu þjónustukerfi. Með verkferlum frumvarpsins er ætlunin að virkja þá sem veita börnum þjónustu til að fylgjast með velferð og farsæld barna og foreldra. Markmiðið er að þörf fyrir þjónustu sé metin og brugðist sé við á skilvirkan hátt um leið og þess gerist þörf. Þá er sérstök áhersla lögð á samráð milli þjónustuveitenda með það að markmiði að þjónusta sé samfelld og samþætt í þágu velferðar og farsældar barna og foreldra.

Í samráðinu komu fram margar ábendingar um óvissu valdmarka og ábyrgðarskila milli barnaverndar og annarra þjónustukerfa, t.a.m. félagsþjónustu, skólakerfisins o.fl. Var því við undirbúning löggjafar um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna lögð rík áhersla á að

önnur löggjöf yrði aðlöguð að samþættingu þjónustu. Í frumvarpinu eru því lagðar til breytingar á barnaverndarlögum til að styðja við samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna.

2.4. Réttindi barna við meðferð barnaverndarmála.

Í gildandi barnaverndarlögum nr. 80/2002 er að finna ýmis ákvæði um réttindi barna, þ.m.t. um mat á því sem er barni fyrir bestu og þátttöku barna við meðferð barnaverndarmála. Þótt samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins, hér eftir Barnasáttmálinn, hafi verið lögfestur hér á landi, sbr. lög nr. 19/2013, hefur þróunin verið í þá átt að sértæk ákvæði um réttindi barna er í auknum mæli að finna í löggjöf á einstaka réttarsviðum. Litið hefur verið á slíka lagasetningu sem lið í því að styrkja réttindi barna og tryggja innleiðingu Barnasáttmálans í samræmi við þá ábyrgð sem hvílir á aðildarríkjum hans.

Undanfarin misseri hefur verið unnið að stefnu og aðgerðaáætlun við innleiðingu Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna undir yfirskriftinni Barnvænt Ísland. Þar kemur fram framtíðarsýn um samræmi íslenskrar löggjafar við Barnasáttmálann þar sem stefnt er að heildstæðri endurskoðun á íslenskum lögum til að tryggja samræmi við Barnasáttmálann.

Við undirbúning frumvarps þessa hafði umboðsmaður barna á grundvelli samnings við félagsmálaráðuneytið samráð við börn. Í samráðinu lögðu börn áherslu á mikilvægi þess að þau hefðu vettvang til að taka þátt í barnaverndarmálum. Í samræmi við framangreint er í frumvarpinu lagt til að í barnaverndarlögum verði ítarlegra ákvæði um þátttöku barna. Markmið breytinganna er að styrkja í framkvæmd þátttöku barna við meðferð barnaverndarmáls.

2.5. Brýnar breytingar á barnaverndarlögum.

Í því mikla samráði sem hefur farið fram hafa komið fram ábendingar um nokkra vankanta á gildandi barnaverndarlögum sem koma meðal annars til vegna síðari tíma breytinga á löggjöf. Eru í frumvarpinu lagðar til mjög afmarkaðar breytingar sem hafa það að markmiði að koma til móts við þessar ábendingar. Í þessu sambandi er rétt að árétta að heildarendurskoðun barnaverndarlaga stendur enn yfir og eru fyrirhugaðar frekari breytingar til að koma til móts við ábendingar sem hafa borist.

3. Meginefni frumvarpsins.

3.1. Barnaverndarþjónusta sveitarfélaga.

Í frumvarpinu eru lagðar til grundvallarbreytingar á uppbyggingu barnaverndar innan sveitarfélaga. Ákvæði frumvarpsins miða að því að barnaverndarnefndir verði lagðar niður. Meginþungi daglegra verkefna í barnavernd, sem samkvæmt gildandi barnaverndarlögum eru á ábyrgð barnaverndarnefnda, verða falin barnaverndarþjónustu. Að baki hverri barnaverndarþjónustu verða umdæmi með í það minnsta 6.000 íbúum nema veitt verði undanþága að uppfylltum sérstökum skilyrðum. Frumvarpið felur því í sér margvísleg ákvæði þar sem barnaverndarþjónusta sveitarfélaga eru falin verkefni sem barnaverndarnefndir báru áður ábyrgð á að framkvæma.

3.2. Umdæmisráð barnaverndar.

Í frumvarpinu er lagt til að í umdæmi hverrar barnaverndarþjónustu verði umdæmisráð barnaverndar sem hafi aðkomu að tilteknum ráðstörfunum barnaverndarþjónustu. Rík áhersla er lögð á fagþekkingu innan umdæmisráða barnaverndar. Þrír menn skulu sitja í hverju umdæmisráði, einn félagsráðgjafi, einn lögfræðingur og einn sálfræðingur og skulu þeir hafa reynslu af störfum í barnavernd. Þeir þurfa ekki að eiga lögheimili í umdæmi ráðsins og geta

setið í fleiri en einu ráði. Frumvarpið felur í sér ákvæði þar sem starfsemi umdæmisráðs barnaverndar er útfærð, verkefni þess skilgreind og fjallað um málsmæðferð fyrir ráðinu.

3.3. Samþætting barnaverndarþjónustu og annarrar þjónustu í þágu farsældar barna.

Í frumvarpinu eru lögð til ýmis ákvæði sem tengjast samspili barnaverndarlaga og frumvarps til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna. Markmið þessara breytinga er að skýra stöðu barnaverndarþjónustu við samþættingu og stuðla að heildrænni samþættingu þjónustu sem veitt er á grundvelli barnaverndarlaga og annarra laga. Tillögur frumvarpsins fela í sér að ef fyrir liggur beiðni forelda og eftir atvikum barns um samþættingu þjónustu getur barnaverndarþjónusta, frá upphafi barnaverndarmáls, tekið þátt í teymisvinnu og áætlanagerð á grundvelli frumvarps til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna. Mælt er fyrir um mismunandi aðkomu barnaverndarþjónustu að samþættingu eftir því á hvaða stigi málið er. Gert er ráð fyrir að á meðan mál er í könnun taki barnaverndarþjónusta þátt í samþættingu þjónustu í þágu barnsins. Ef ástæða er til að grípa til úrræða á grundvelli barnaverndarlaga tekur barnaverndarþjónusta yfir málstjórn og leiðir teymisvinnu með þeim sem veita barninu þjónustu.

Í þeim tilvikum þar sem ekki liggur fyrir beiðni um samþættingu gerir frumvarpið ráð fyrir að barnaverndarþjónusta veiti með virkum hætti leiðbeiningar um samþættingu þjónustu og leitist þannig við að koma á samvinnu við foreldra um þjónustu í þágu barnsins. Ef barnaverndarþjónusta, með aðkomu umdæmisráðs barnaverndar, telur þörf á úrræðum samþættingar er lagt til í frumvarpinu að veitt verði sérstök heimild til að úrskurða um að samþættingu verði komið á. Þá er gert ráð fyrir að þjónusta í þágu barnsins sé samþætt óháð afstöðu foreldra ef barnaverndarþjónusta tekur við umsjá eða forsjá barns.

3.4. Þátttaka barna við meðferð barnaverndarmáls.

Í frumvarpinu er lagt til að í ákvæði barnaverndarlaga sem hefur að geyma meginreglur barnaverndarstarfs verði ítarlegra fjallað um þátttöku barns. Meðal annars er lagt til að sérstaklega verði fjallað um rétt barna til að fá upplýsingar um mál sitt á barnvænan hátt.

3.5. Sameiginlegur gagnagrunnur og stafrænar lausnir í barnavernd.

Í frumvarpinu eru lagðar til breytingar sem tengjast áformum um sameiginlegan gagnagrunn og stafrænar lausnir í barnavernd. Undanfarin misseri hefur félagsmálaráðuneytið unnið að sameiginlegum stafrænum lausnum og miðlægum gagnagrunni í barnavernd sem ráðgert er að verði starfræktur hjá Barna- og fjölskyldustofu, sbr. 5. gr. frumvarps til laga um Barna- og fjölskyldustofu. Markmið þessara stafrænu lausna er að bæta skráningu mála, gagnaöflun við vinnslu og þjónustu í barnavernd með þeim hætti verði ekki verði rof og/eða tafir á málsmæðferð þegar börn og fjölskyldur flytja búferlum.

Í frumvarpinu er því kveðið á um að ráðherra geti lagt skyldu á barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar að vinna upplýsingar í barnaverndarmálum í miðlægum gagnagrunni og stafrænum lausnum. Til að styðja við virkni gagnagrunnsins er jafnframt kveðið á um heimildir barnaverndarþjónustu til að vinna með upplýsingar sem tilheyra barnaverndarþjónustum í öðrum umdæmum og heimildir til vinnslu og miðlunar upplýsinga milli barnaverndarumdæma.

3.6. Ákvarðanir barnaverndarþjónustu um tímabundna vistun utan heimilis.

Í gildandi barnaverndarlögum er kveðið á um heimildir barnaverndarnefnda til að kveða á um vistun barns utan heimilis í tvo mánuði. Í framkvæmd hafa tveir mánuðir þótt of skammur

tími og er því lagt til í frumvarpinu að umdæmisráð barnaverndar geti heimilað barnaverndarþjónustu að vista barn utan heimilis í allt að fjóra mánuði.

3.7. Úrræði vegna ófæddra barna.

Í 30. gr. gildandi barnaverndarlaga eru barnaverndarnefndum falin úrræði til að bregðast við þegar þunguð kona stofnar heilsu eða lífi ófædds barns síns í hættu með lífernri sínu. Samkvæmt 2. mgr. ákvæðisins getur barnaverndarnefnd sett fram kröfu um sviptingu sjálfræðis samkvæmt ákvæðum lögræðislaga í því skyni að koma konunni til aðhlynningar og meðferðar á viðeigandi stofnun. Með lögum nr. 85/2015 voru gerðar breytingar á lögræðislögum. Þess breytingar hafa leitt til þess að 30. gr. barnaverndarlaga er í reynd óvirk enda miða skilyrði ákvæðisins nú eingöngu að aðstæðum þess sem krafa um lögræðissviptingu beinist að en taka ekki mið af hagsmunum hins ófædda barns. Í nýlegri dómaframkvæmd hefur því verið slegið föstu að eftir þá breytingu sem gerð var á lögræðislögum 2015 sé ekki heimilt að sjálfræðissvipta einstaklinga með vísan til fíknivanda þeirra eins sér, hvort heldur sem er þungaðar konur eða aðra, nema samverkandi séu einhverjar þær ástæður sem um getur í a- eða c-lið 4. gr. lögræðislega, enda hafi löggjafinn ekki sett önnur skilyrði fyrir sjálfræðissviptingum þungaðra kvenna en almennt gilda. Í frumvarpinu er því lagt til að sett verði sérstakt ákvæði í lögræðislögin um lögræðissviptingu þungaðra kvenna þar sem mat á nauðsyn sviptingar taki mið af hagsmunum ófædds barns hennar. Þá verði ákvæði barnaverndarlaga aðlöguð að nýjum reglum.

3.8. Einföldun málsmeðferðar annarra ráðstafana.

Í frumvarpinu eru lagðar til breytingar á 35. og 37. gr. gildandi barnaverndarlaga sem hafa það að markmiði að einfalda málsmeðferð. Annars vegar er um að ræða úrræði gagnvart þeim sem vinna með börnum sem lagt er til að falli brott. Hins vegar er lagt til að barnaverndarþjónusta beini málum vegna brottvikningar heimilismanns og nálgunarbanns ávallt í farveg hjá lögreglu. Reglan kemur í stað heimildar í gildandi lögum um að barnaverndarnefnd geti sett slíka kröfu sjálf fram fyrir dómi.

3.9. Aðrar breytingar vegna tilkomu barnaverndarþjónustu, umdæmisráða barnaverndar og Barna- og fjölskyldustofu.

Í frumvarpinu eru lagðar til breytingar á framsetningu kærueheimilda laganna. Ekki er um að ræða verulegar breytingar frá gildandi lögum heldur er ákvæðinu ætlað að eyða óvissu sem kann að vakna vegna breytinga á stofnanafyrirkomulagi.

4. Samræmi við stjórnarskrá og alþjóðlegar skuldbindingar.

[...]

5. Samráð.

5.1. Almennt um samráð.

[...]

5.1. Samráð við börn.

Við undirbúning frumvarpsins undirrituðu umboðsmaður barna og félagsmálaráðuneytið samning þar sem umboðsmanni barna var falin umsjón með framkvæmd samráðs við börn um tiltekna þætti frumvarpsins. Samráðið fór fram í nóvember 2020 og tóku alls sex skólar þátt í því, þrír í Reykjavík og þrír utan höfuðborgarsvæðisins. Þar var bæði fjallað almennt um sýn

barnanna á verkefni barnaverndar og spurt spurninga sem lutu sérstaklega að þátttöku barna við meðferð barnaverndarmála.

Meiri hluti barnanna hafði jákvætt viðhorf til barnaverndar. Í samráðinu kom jafnframt fram að hugmyndir um verkefni barnaverndar eru að mestu leyti í samræmi við hlutverk barnaverndaryfirvalda samkvæmt barnaverndarlögum.

Að því er varðar sérstaklega þátttöku barna sýndu niðurstöður samráðsins að almennt voru börnin sammála um að það væri mikilvægt að börn fengju að segja skoðanir sínar. Annars gæti þeim liðið illa, þau gætu orðið erfð í hegðun og það gæti haft áhrif á tilfinningar eða bitnað á námi og vinum. Einnig gæti þátttakan orðið til þess að börn fengju þann stuðning sem þau þyrftu á að. Þá var tekið fram að börn væru yfirleitt mjög hreinskilin og líkleg til að segja sannleikann. Hins vegar voru nokkrar efasemdir settar fram um hvort börn ættu að fá að segja sína skoðun þar sem sumum börnum fannst að það ætti ekki að kvarta yfir foreldrum, það kæmi engum við hvað geriðst á heimilinu nema barninu sjálfu, og að það myndi ekki breyta niðurstöðunum þótt barnið segði frá. Einnig höfðu börnin áhyggjur af því að eitthvað óæskilegt kæmi út úr samtölunum, til dæmis ef foreldrar væru að gera eitthvað sem þykir óæskilegt.

Þegar börn ræddu hvað þyrfti til að þau gætu sagt skoðanir sínar, var minnst á að það væri gott ef það væri boðið uppá veitingar, sér í lagi drykki, að einstaklingur væri viðstaddur sem þau treysta, og að samtalið þyrfti að eiga sér stað í einrúmi. Þegar rætt var um þau atriði sem sá fullorðni einstaklingur sem talaði við börn þyrfti til að hafa til að bera var meðal annars minnst á mikilvægi þagmælsku. Þessi einstaklingur ætti að vera til staðar fyrir börnin og ekki segja frá þeirra samtölum nema með leyfi barnsins.

Í samráðinu voru börn sérstaklega spurð um hvernig þeim þætti best að tjá sig. Þar var nefnt að börnum þætti gott að tala við foreldra, systkini, kennara, frænku, frænda, ömmu eða afa. Nefnt var að barnið þyrfti að fá að velja sér stað þar sem því liði vel og fyndist það vera öruggt, til að geta talað um erfð málefni. Þá væri gott fyrir barnið að fá fund með ráðgjafa barnaverndar áður en formlegur fundur væri haldinn, og að barnið fengi að velja sér einhvern sem kæmi með því á slíka fundi því til stuðnings. Einnig var minnst á möguleika á skriflegri tjáningu, til dæmis með bréfum til lögreglu eða barnaverndar, eða að geta hringt í 1717.

Jafnframt var spurt sérstaklega um hvenær rétt væri að börn færu að hafa áhrif á ákvarðanir sem þau varða. Engu barnanna þótti rétt að hækka 15 ára aldursviðmið aðildar barna að málum sem þau varðar en fram komu sjónarmið um að rétt kynni að vera að lækka hann enn frekar.

6. Mat á áhrifum.

[...]

Um einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar sem koma til vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda. Lagt er til að heiti nýju stjórnssýslueininganna, barnaverndarþjónustu og umdæmisráða barnaverndar, komi fyrir í upptalningu á barnaverndaryfirvöldum í 2. mgr. 3. gr. og í umfjöllun um leiðbeiningar Barna- og fjölskyldustofu í b-lið 2. mgr. 7. gr. laganna. Jafnframt er lagt til að heiti beggja stjórnssýslueininganna komi fyrir í kaflaheiti VIII. laganna þar sem fjallað er um ráðstafanir málsmeðferð enda hefur kaflinn að geyma málsmeðferðarreglur bæði fyrir barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar.

Um 2. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda. Um er að ræða almennt ákvæði þar sem verkefni barnaverndarnefnda eru falin barnaverndarþjónustu nema öðru vísi sé mælt fyrir um í frumvarpi þessu. Barnaverndarþjónustu er samkvæmt frumvarpinu grunneining barnaverndar og tekur við flestum verkefnum sem barnaverndarnefndir fara með samkvæmt gildandi lögum.

Um 3. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda. Lagt er til að hugtakið barnaverndaryfirvöld verði notað í 20. gr. gildandi barnaverndarlaga. Breytingarnar eru í samræmi við fyrirsögn ákvæðisins og nær skylda samkvæmt ákvæðinu til barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar, og eftir atvikum til annarra barnaverndaryfirvalda. Í ákvæðinu er jafnframt lagðar til breytingar á fyrirsögn VII. kafla þar sem fjallað er um aðrar ráðstafanir barnaverndaryfirvalda og vistun barna á vegum annarra en barnaverndaryfirvalda. Þá er lagt til að í ákvæði 97. gr. verði með almennum hætti fjallað um brot gegn banni barnaverndaryfirvalda og er þar með ætlunin að ná yfir stjórnvöld ríkis og sveitarfélaga sem kunna að koma að slíku banni.

Um 4. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda og tilkomu umdæmisráða barnaverndar. Víða í öðrum ákvæðum laganna hafa verkefni barnaverndarnefnda verið aðlöguð að starfsemi hinna nýju umdæmisráða. Til samræmis við nýja 13. gr. barnaverndarlaga eru í ákvæðinu lagðar til breytingar á 74. og 81. gr. laganna en þar er umdæmisráðum falið úrskurðarvald um ráðstafanir á grundvelli ákvæðanna.

Um 5. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 4. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um meginreglur barnaverndarstarfs.

Í 1. tölul. er lögð til ný og ítarlegri 2. mgr. þar sem fjallað er um skyldu barnaverndaryfirvalda til að taka tillit til sjónarmiða barns eftir því sem aldur þess og þroski gefur tilefni til. Í greinargerð með ákvæðinu í gildandi barnaverndarlögum er vísað til þeirrar þróunar sem hafi orðið í löggjöf um málefni barna víða um heim áratugina á undan þar sem vaxandi áhersla hafi verið lögð á sjálfstæðan rétt barnsins. Ýmis ákvæði samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins væru byggð á þessu viðhorfi og þess gæti í vaxandi mæli í íslenski löggjöf um málefni barna. Frá gildistöku barnaverndarlaga nr. 80/2002 hefur sú þróun sem þarna er vísað til haldið áfram. Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins var lögfestur með lögum nr. 19/2013 og hefur á undanförunum árum verið lögð aukin áhersla á að innleiða ákvæði um réttindi barna, þ.m.t. þátttöku þeirra, í löggjöf.

Í samræmi við þessa þróun er lagt til að fjallað með ítarlegri hætti um þátttöku barna. Í upphafi er þátttaka barna orðuð með almennum hætti. Lögð er áhersla á að lítið er á þátttöku barna sem rétt þeirra en ekki skyldu. Þjóða skal barni þátttöku en ekki þrýsta á að það taki þátt standi vilji barnsins ekki til þátttöku.

Liður í þátttöku barns við meðferð máls þess er að upplýsa barnið um þær ákvarðanir sem teknar eru og því mati sem ákvörðunin byggir á. Þess vegna er í ákvæðinu sérstaklega tekið fram að barni skuli veittar upplýsingar um mál sitt á barnvænan hátt og að því marki sem aldur þess og þroski gefur tilefni til. Barn á jafnframt rétt á að koma sjónarmiðum sínum á framfæri með þeim hætti sem það kýs, munnlega eða með öðrum. Verður því að gæta þess að tekið sé tillit til aðstæðna barnsins og að það hafi tækifæri til þess að tjá sig í barnvænu umhverfi. Í því

sambandi er meðal annars vísað til þeirra sjónarmiða sem komu fram í samráði við börn um ákvæði barnaverndarlaga. Í ákvæðinu er jafnframt mælt fyrir um að taka skuli tillit til sjónarmiða og vilja barns í samræmi við aldur þess og þroska.

Mikilvægt er að gæta að því að skrá upplýsingar um þátttöku barns, þ.m.t. með hvaða hætti þátttaka barnsins fór fram, hver voru sjónarmið barnsins, hvernig lagt var mat á þau og hvaða þýðingu þau höfðu á meðferð málsins.

Um 6. gr.

Í 1. tölul. eru lagðar til lagfæringar á 6. gr. laganna í samræmi við breytingar á stjórnsýslu barnaverndar hjá sveitarfélögum og tilkomu nýrrar stofnunar á málefnaviði félagsmálaráðuneytisins, Barna- og fjölskyldustofu. Ákvæðið mælir fyrir um að stjórnvaldsákvæðanir, þ.m.t. úrskurðir, sem eru kærarlegar á grundvelli annarra ákvæða laganna, séu kærarlegar til úrskurðarnefndar velferðarmála eftir því sem nánar er kveðið á um í lögnum. Í þessu sambandi er rétt er að áréttar að hér er vísað til sérreglna laganna m.a. um aðkomu dómstóla að meðferð barnaverndarmála.

Í 2. tölul. eru lagðar til breytingar til að skýra að kæruréttur nær eingöngu til þeirra ákvæðana sem sérstaklega er mælt fyrir um í öðrum ákvæðum laganna að séu kærarlegar. Eingöngu er um að ræða breytingar á framsetningu frá gildandi 5. gr. laganna þar sem kærarlegar ákvæðanir eru taldar upp í 5. gr. Talið er rétt að breyta framsetningu að þessu leyti til að ekki vakni vafi um kærueimild, m.a. vegna tilkomu Barna- og fjölskyldustofu í stað Barnaverndarstofu, sbr. frumvarp til laga um Barna- og fjölskyldustofu.

Um 7. gr.

Ákvæðið þarfnast ekki skýringa.

Um 8. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til grundvallarbreytingar á barnaverndarlögum vegna nýrrar uppbyggingar stjórnsýslu barnaverndar innan sveitarfélaga. Í stað III. kafla, sem nú ber heitið barnaverndarnefndir, kemur nýr kafli með nýtt heiti enda er gert ráð fyrir því að barnaverndarnefndir verði lagðar niður.

Gerð er grein fyrir aðdraganda breytinganna og markmiðum þeirra í 2. og 3. kafla frumvarps þessa. Lagt er til að fallið verði frá því að skilgreina barnaverndarstarf sveitarfélaga út frá nefnd sveitarfélagsins, barnaverndarnefnd, eins og tíðkast hefur frá því að lög um barnavernd, nr. 43/1932, tóku gildi. Þess í stað verði notað hugtakið barnaverndarþjónusta sveitarfélaga. Breytt hugtakanotkun endurspeglar áherslu á að barnavernd veiti börnum og fjölskyldum þjónustu við tiltekna aðstæður í lífum þeirra. Þá er lagt til að nýjar stjórnsýslunefndir sem fara með úrskurðarvald í ákveðnum barnaverndarmálum á vettvangi sveitarfélaga fái heitið umdæmisráð barnaverndar. Þar er lögð áhersla á að umdæmi eru almennt stærri en sveitarfélög en mjög er hvatt til þess í frumvarpinu að sveitarfélög hafi samvinnu um umdæmisráð barnaverndar.

Um a-lið.

Í a-lið er lögð til ný 10. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um hlutverk barnaverndarþjónustu.

Í 1. mgr. a-liðar er skýrt kveðið á um að sveitarfélög bera ábyrgð á barnvernd samkvæmt barnaverndarlögum. Rétt er að slíkt almennt ákvæði lýsi skyldum sveitarfélaga að þessu leyti en ekki er um að ræða efnisbreytingu frá gildandi lögum.

Í 2. mgr. a-liðar er kveðið á um þá einingu innan sveitarfélags sem fer með barnavernd og lagt er til að fái nafnið barnaverndarþjónusta. Þar kemur fram að ef verkefni eða ákvörðun er ekki sérstaklega falin öðrum, þ.m.t. umdæmisráði barnaverndar, Barna- og fjölskyldustofu, Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála eða öðrum, ber barnaverndarþjónusta sveitarfélaga ábyrgð á þeim. Ákvæðið undirstrikar að barnaverndarþjónusta beri grunnábyrgð á vinnslu barnaverndarmála og beitingu úrræða en önnur stjórnvöld beri ábyrgð á þeim verkefnum sem eru nánar tilgreind í lögum. Er þetta sambærilegt við fyrirkomulag í gildandi lögum.

Í 3. mgr. a-liðar kemur fram að sveitarfélög skuli tryggja að næg fagþekking sé til staðar innan barnaverndarþjónustu til að hún geti sinnt verkefnum sínum samkvæmt lögum þessum. Ákvæðið á efnislega samstöðu með ákvæðum gildandi laga þar sem fram kemur að barnaverndarnefnd skuli ráða sérhæft starfslið eða tryggja sér aðgang að viðeigandi sérþekkingu með öðrum hætti. Við túlkun á inntaki þessarar reglu er eðlilegt að líta til skilgreininga á lágmarksfagþekkingu samkvæmt nýrri 3. mgr. 11. gr. barnaverndarlaga fyrir svæði sem eru með færri en 6.000 íbúa. Í 3. mgr. a-liðar kemur jafnframt fram að barnaverndarþjónusta sé heimilt að leita aðstoðar sérfræðinga við meðferð barnaverndarmála eftir því sem þörf krefur. Á ýmsum stigum málsmeðferðar kann að vera ástæða til að leita til utanaðkomandi sérfræðinga og er í gildandi lögum kveðið á um slíka aðkomu, t.d. í 1. mgr. 22. gr.

Í 4. mgr. a-liðar er heimild til að setja reglugerð um fagþekkingu. Við undirbúning frumvarpsins komu fram ýmis sjónarmið sem mæltu með því að lögbinda inntak lágmarksfagþekkingar í barnavernd fyrir alla barnaverndarþjónustu. Ákveðið var að ganga ekki svo langt að svo stöddu en að fela ráðherra þess í stað heimild í reglugerð til að setja reglur um lágmarksfagþekkingu. Með slíkri heimild gefst til að mynda tækifæri til að fjalla ítarlegar um lágmarksfagþekkingu út frá stærð umdæma.

Um b-lið.

Í b-lið er lögð til ný 11. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um umdæmi barnaverndarþjónustu.

Í 1. mgr. b-liðar er fjallað um lágmarksíbúafjölda að baki hverri barnaverndarþjónustu. Er hér átt við fjölda íbúa með lögheimili í því sveitarfélagi sem starfrækir barnaverndarþjónustu eða í þeim sveitarfélögum sem standa saman að barnaverndarþjónustu. Lagt er til að miðað sé við 6.000 íbúa. Eins og fjallað er um í kafla 2 í frumvarpi þessu er viðmiðið um 6.000 íbúa valið út frá forsendum um hversu stór barnaverndarþjónusta þarf að vera til að geta almennt haldið úti nægilega faglegu starfi.

Í 2. mgr. b-liðar er lagt til að sveitarfélög hafi samvinnu um barnaverndarþjónustu í samræmi við ákvæði sveitarstjórnarlaga. Slík ákvæði eru nú þegar í lögum um félagsþjónustu sveitarfélaga og þykir rétt að samræma ákvæði um samvinnu milli þessara lagabálka enda algengt að slík samvinna fari fram á sama grundvelli.

Í 3. mgr. b-liðar er fjallað um viðbrögð við því þegar ekki næst samstarfsgrundvöllur milli sveitarfélaga um barnaverndarþjónustu. Rétt er að í lögum sé fyrir hendi slík heimild og er þá einkum litið til reynslu árána 2011-2018 þegar sveitarfélögum var gert skylt að mynda 8.000 íbúa þjónustusvæði fyrir fatlað fólk. Sú reynsla sýndi fram á þörf fyrir sveigjanleika þegar í lögum er gerð krafa um samvinnu sveitarfélaga á grundvelli tiltekins lágmarksíbúafjölda. Í ákvæðinu er því kveðið á um heimild ráðherra til að víkja frá skilyrði um lágmarksíbúafjölda. Þar er gert ráð fyrir að reynt hafi verið, án árangurs, að koma á samstarfi við önnur sveitarfélög. Forsenda þess að unnt sé að víkja frá skilyrði um lágmarksíbúafjölda er að næg fagþekking sé til staðar innan barnaverndarþjónustu. Ákvæðið gerir því ráð fyrir að ef sveitarfélag eða sveitarfélög vilja ekki eða geta ekki átt samvinnu við önnur sveitarfélög til að ná 6.000 íbúa

markinu verði gerðar ríkar kröfur til þess að sýnt sé fram á að þau standi undir faglegri barnaverndarþjónustu. Í ákvæðinu er kveðið á um að barnavernd skuli í þessum tilvikum hafa yfir að ráða starfsmönnum í tveimur stöðugildum. Lögð er rík áhersla á að starfsmannafjöldi verður að taka mið af fjölda mála hverju sinni og eru tvö stöðugildi lágmark sem ekki verður vikið frá fyrir umdæmi sem ná ekki 6.000 íbúum. Gera verður ráð fyrir þörf á fleiri starfsmönnum í samræmi við fjölda mála sem að jafnaði eru til vinnslu í umdæminu. Ákvæðið felur því í sér að samanlagt stafshlutfall starfsmann barnaverndarþjónustu sé í það minnsta 200%. Í ákvæðinu er jafnframt kveðið á um aðgang að félagsráðgjafa, sálfræðingi, lögfræðingi og einum starfsmanni með annars konar uppeldismenntun. Dæmi um fyrirkomulag sem myndi uppfylla þessi skilyrði er að barnaverndarþjónusta hafi félagsráðgjafa í 100% starfi, lögfræðingi í 50% starfi og kennara í 50% starfi, auk þess að kaupa þjónustu sálfræðings samkvæmt nánari ákvörðun barnaverndarþjónustu. Starfsmenn sem eru í lægra stafshlutfalli geta þá eftir atvikum samhliða störfum fyrir barnavernd starfað við aðra stjórnsýslu sveitarfélagsins.

Í 3. mgr. b-liðar er það jafnframt gert að skilyrði fyrir undanþágu að fyrir liggi samningur um umdæmisráð barnaverndar. Ekki er gert ráð fyrir að heimilt verði að víkja frá 6.000 manna lágmarksíbúafjölda að baki umdæmisráði barnaverndar er nauðsynlegt að fyrir liggi hvernig sveitarfélög hyggjast haga samstarfi um umdæmisráð áður en veitt er undanþága frá lágmarksíbúafjölda.

Í 4. mgr. b-liðar kemur fram að ráðherra staðfesti samninga um samvinnu sveitarfélaga skv. 2. mgr. Þetta er í samræmi við önnur ákvæði laga, þ.m.t. laga um félagsþjónustu sveitarfélaga nr. 40/1991. Vegna staðfestingarhlutverks ráðherra er talið rétt að undanþágur vegna lágmarksíbúafjölda verði jafnframt í höndum ráðherra.

Um c-lið.

Í c-lið er lögð til ný 12. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um yfirstjórn og sjálfstæði barnaverndarþjónustu sveitarfélaga. Í núgildandi 13. gr. barnaverndarlaga er fjallað um sjálfstæði barnaverndarnefnda. Í athugasemdum sem fylgdu ákvæðinu kemur fram að um sé að ræða meginreglur sem taldar hafa verið gilda um þetta efni. Í ákvæðinu sé faglegt sjálfstæði nefndanna undirstrikað þar sem starf þeirra sé í eðli sínu ópólitískt.

Með nýrri 12. gr. barnaverndarlaga er ekki ætlunin að breyta eðli þessara reglna. Gert er ráð fyrir að barnaverndarþjónusta sveitarfélaga, þar sem teknar eru ákvarðanir og mál eru lögð í farveg, sé sjálfstæð eining innan stjórnsýslu sveitarfélaganna sem lúti ekki boðvaldi sveitarstjórnar eða eftir atvikum fastanefndar varðandi meðferð einstakra mála. Af þessu leiðir jafnframt að ákvarðanir barnaverndarþjónustu lúta ekki endurskoðun eða endurupptöku hjá sveitarstjórn eða fastanefnd. Aftur á móti er ljóst að barnaverndarþjónusta getur ekki starfað úr tengslum við lýðræðislegar einingar innan stjórnsýslu sveitarfélaga þar sem þarf að fara fram almenn umfjöllun um barnavernd, þ.m.t. um stefnu, framkvæmdaáætlanir, fjármál og fleira. Í því sambandi er jafnframt rétt að benda á að með tilkomu Gæða- og eftirlitsstofnunar velferðarmála er gert ráð fyrir virku eftirliti með barnaverndarþjónustu af hálfu þeirrar stofnunar sem hefur heimildir til að beita sveitarfélög viðurlögum. Þegar upp koma slík eftirlitsmál kann að vera tilefni fyrir sveitarstjórn að fá upplýsingar frá barnaverndarþjónustu um meðferð máls sem gerðar hafa verið athugasemdir við af hálfu eftirlitsstofnunarinnar.

Í 1. mgr. c-liðar er því kveðið á um yfirstjórn barnaverndarþjónustu sem er á hendi sveitarstjórnar. Í samræmi við almennar reglur í V. kafla sveitarstjórnarlaga nr. 138/2011 er sveitarstjórn heimilt að fela fastanefnd umrædd verkefni. Við umfjöllun um frumvarp þetta í þingmannanefnd um málefni barna og starfshópi um framtíðarskipulag uppbyggingu stjórnsýslu barnaverndar innan sveitarfélaga var mikil áhersla lögð á samlegð verkefna

barnaverndar og félagsþjónustu. Komu þar fram almenn sjónarmið um að vel færi á því að verkefni sem mælt er fyrir um í 1. mgr. nýrrar 12. gr. barnaverndarlaga væri komið fyrir hjá sömu fastanefnd og fer með málefni félagsþjónustu sveitarfélaga.

Í 2. mgr. c-liðar er mælt fyrir um að hvorki sveitarstjórn né fastanefnd verði heimilt að gefa barnaverndarþjónustu fyrirmæli um meðferð einstakra mála. Ákvæðinu er ætlað að tryggja sjálfstæði barnaverndarþjónustu gagnvart lýðræðislega kjörnum einingum innan sveitarfélagsins. Barnaverndarþjónusta ber ábyrgð á ákvörðunum og athöfnum sínum og á að tryggja að þær séu ekki byggðar á ómálefnalegum sjónarmiðum, þ.m.t. ólögætum fyrirmælum sveitarstjórnar eða fastanefndar um meðferð einstakra mála. Í 2. mgr. c-liðar er jafnframt fjallað um upplýsingamiðlun frá barnaverndarþjónustu til sveitarstjórnar og fastanefndar. Dæmi um upplýsingar sem rétt er að fari þar á milli eru upplýsingar um stefnu, stöðu aðgerða í aðgerðaráætlun og upplýsingar sem hafa þýðingu fyrir fjármál og fjárhagsáætlanagerð. Þá er, eins og áður hefur verið fjallað um, ekki útilokað að rétt sé að miðla upplýsingum um meðferð einstakra mála ef slíkar upplýsingar tengjast beint verkefnum sveitarstjórnar og/eða fastanefndar, t.d. í tengslum við eftirlit Gæða- og eftirlitsstofnunar velferðarmála. Í þessu sambandi er þó rétt að árétta að hér sem endranær verður að gæta þess að ekki sé unnið með persónuupplýsingar umfram nauðsyn.

Í 3. mgr. c-liðar er lagt til ákvæði þar sem fjallað er um vald til fullnaðarafgreiðslu mála. Í gildandi barnaverndarlögum er barnaverndarnefnd veitt heimild til að framselja tilgreindum starfsmönnum vald til að taka einstakar ákvarðanir samkvæmt lögnum. Með tilkomu umdæmisráða barnaverndar er því fyrirkomulagi breytt. Eftir sem áður er mikilvægt að skýrar valdbærnireglur gildi um barnaverndarþjónustu þannig enginn vafi geti risið um það hver fer með endanlegt ákvörðunarvald hverju sinni. Í samræmi við almenn ákvæði um framsal valds til fullnaðarafgreiðslu mála í sveitarstjórnarlögum er gert ráð fyrir að framsalsheimildir séu útfærðar í samþykktum.

Um d-lið.

Í d-lið er lögð til ný 13. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um umdæmisráð barnaverndar. Um er að ræða nýja einingu innan stjórnkerfis sveitarfélaga sem er ætlað að tryggja faglega meðferð barnaverndarmála hjá sveitarfélögum. Umdæmisráð taka við ákveðnu hlutverki núverandi barnaverndarnefnda og verður falið að kveða upp úrskurði í barnaverndarmálum þar sem mest reynir á faglega þekkingu.

Í 1. mgr. d-liðar kemur fram að starfrækja skuli umdæmisráð barnaverndar í umdæmi hvers barnaverndarþjónustu. Nánar er fjallað um umdæmi umdæmisráða í nýrri 14. gr. barnaverndarlaga.

Í 2. mgr. d-liðar kemur fram að umdæmisráð séu sjálfstæð í störfum sínum og standi utan við almenna stjórnsýslu sveitarfélaga. Af þessu leiðir að ákvæði sveitarstjórnarlaga um nefndir, ráð og stjórnir, starfsmenn sveitarfélaga og samvinnu þeirra gilda ekki um starfsemi umdæmisráða. Um þau gilda aftur á móti almennar reglur um starfsemi fjölskipraðra stjórnvalda, þ.m.t. stjórnsýslulög. Rétt þykir að árétta sérstaklega að ákvæði II. og VIII. kafla stjórnsýslulaga og sérstakar málsmeðferðarreglur barnaverndarlaga gilda um starfsemi umdæmisráða.

Í 2. mgr. d-liðar kemur jafnframt fram að ráðsmenn taka ekki við fyrirmælum um meðferð einstakra mála. Þykir rétt að árétta þetta sérstaklega þótt almennt megi segja að það leiði af stöðu umdæmisráða.

Í 3. mgr. d-liðar eru taldar upp þær ákvarðanir laganna sem krefjast aðkomu umdæmisráða. Í megindráttum er umdæmisráði barnaverndar falin þau verkefni sem barnverndarnefndir fara með í núgildandi lögum og hafa ekki heimild til að framselja til starfsmanna, sbr. 4. mgr. 14.

gr. gildandi barnaverndarlaga. Málsmeðferð úrskurða er útfærð nánar í öðrum ákvæðum laganna.

Um e-lið.

Í e-lið er fjallað um skipan umdæmisráðs barnaverndar. Eins og fjallað hefur verið um í köflum 2 og 3 tilheyra umdæmisráð barnaverndar stjórnarsýslu sveitarfélaga. Af því leiðir að sveitarfélög, eitt eða fleiri í samvinnu, bera ábyrgð á skipan og starfsemi umdæmisráða með því að skipa ráðsmenn og veita þeim lausn, greiða þeim laun og skapa þeim starfsaðstæður þ.m.t. með húsnæði, skrifstofubúnað og umgjörð um vinnslu upplýsinga. Umdæmisráðin eru aftur á móti sjálfstæð og einstakir ráðsmenn óháðir í störfum sínum.

Í 1. mgr. e-liðar er því kveðið á um ábyrgð sveitarstjórnar á að skipa umdæmisráð barnaverndar til fimm ára í senn. Rétt þykir að skipunartímabil umdæmisráða barnaverndar falli ekki að kjörtímabilum sveitarstjórna enda eingöngu gert ráð fyrir að fagleg sjónarmið, ekki lýðræðisleg, komi til skoðunar við skipanir í ráðin.

Í 2. mgr. e-liðar er fjallað um ráðsmenn sem mynda umdæmisráð barnaverndar. Umdæmisráð skulu skipuð þremur ráðsmönnum sem hver hefur sína fagþekkingu á sviði lögfræði, félagsráðgjafar og sálfræði. Félagsráðgjafar og sálfræðingar eru heilbrigðisstarfsmenn skv. lögum nr. 34/2012 og koma því eingöngu þeir sem hafa hlotið leyfi landlæknis til greina við skipun í ráðið. Lögfræðingur er ekki löggilt starfsheiti en skal við það miða að eingöngu þeir sem hafa lokið embættisprófi eða grunnnámi ásamt meistaraprófi í lögum komi til greina í ráðið. Í ákvæðinu er jafnframt gerð krafa um að minnsta kosti þriggja ára starfsreynslu í barnavernd. Þar sem umdæmisráð taka ákvarðanir sem gera hvað ríkustu kröfurnar til fagþekkingar í barnavernd er talið rétt að hafa slíka formkröfu um reynslu. Ákvæðið gerir ekki kröfu um að störfum í barnavernd hafi verið sinnt í fullu starfi. Við mat á reynslu koma helst til álita starfsfólk sem unnið hefur við barnavernd á vegum barnaverndarþjónustu, hjá Barna- og fjölskyldustofu eða Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála, sjálfstætt starfandi félagsráðgjafar, sálfræðingar eða lögmenn sem fást við barnaverndarmál og dómarar eða sérfróðir meðdómendur sem hafa reynslu af meðferð barnaverndarmála. Þá er í ákvæðinu gerð krafa um að ráðsmenn hafi að öðru leyti næga þekkingu og færni til að bera til að geta sinnt starfinu. Innan þessarar kröfu rúmast m.a. kröfur um sí- og endurmenntun og að ráðsmenn sitji sérstök námskeið.

Í 2. mgr. d-liðar kemur jafnframt fram að sami einstaklingur geti setið í fleiri en einu umdæmisráði. Ákvæðinu er ætlað að styðja við það markmið að ráðsmenn séu þeir sem hafa mesta fagþekkingu á barnavernd hverju sinni. Ekki er ljóst hversu margir einstaklingar uppfylla hæfisskilyrði sem lagt er til að sett verði í 2. mgr. 12. gr. laganna og því nauðsynlegt að þeir geti sinnt störfum fyrir fleiri en eitt umdæmisráð. Fyrirkomulaginu er jafnframt ætlað að stuðla að samræmi milli umdæmisráða. Reynslan af fjarvinnu í heimsfaraldri COVID-19 hefur sýnt fram á að fjarlægðir koma ekki í veg fyrir að ráðsmenn geti setið í fleiri en einu umdæmisráði. Þá er lagt til að ekki sé heimilt að skipa ráðsmann sem starfar við barnaverndarþjónustu í viðkomandi umdæmi. Þykir það rétt, m.a. í ljósi þeirra almennu sjónarmiða sem liggja að baki sérstöku hæfisskilyrði 4. tölul. 1. mgr. 3. gr. stjórnarsýslulaga nr. 37/1993, að meðferð mála í umdæmisráðum sé óháð meðferð þeirra hjá barnaverndarþjónustu. Rétt er að gagnálykta frá ákvæðinu á þann hátt að starfsmenn barnaverndarþjónustu annarra sveitarfélaga geta setið í umdæmisráðum. Þá er ekki útilokað að starfsmenn sem hafa önnur aðalstörf við barnavernd, t.d. hjá Barna- og fjölskyldustofu, geti tekið sæti í umdæmisráði að því gefnu að það samrýmdist aðalstarfi þeirra og að uppfylltum skilyrðum laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins, nr. 70/1996, um heimildir starfsmanna til að taka að sér aukastörf.

Í 2. mgr. d-liðar er jafnframt kveðið á um að varamenn skuli skipa með sama hætti og aðalmenn í umdæmisráðum. Er ákvæðið að þessu leyti í samræmi við 32. gr. stjórnsýslulaga.

Í 3. mgr. d-liðar er fjallað um það þegar ráðsmaður eða varamaður hættir í umdæmisráði. Í ákvæðinu er tekinn af vafi um til hversu langs tíma nýr ráðsmaður eða varamaður skuli skipaður. Í þessu sambandi er minnt á að sveitarfélag eða sveitarfélög sem standa að umdæmisráði bera ábyrgð á starfsemi ráðsins og eiga að bregðast við ef ráðsmaður uppfyllir ekki skilyrði til setu í ráðinu.

Í 4. mgr. d-liðar er fjallað um umdæmi að baki umdæmisráði, samvinnu sveitarfélaga um umdæmisráð og viðbrögð ef slík samvinna næst ekki. Lagt er til að miðað sé við sama lágmarksíbúafjölda að baki umdæmisráði og að baki barnaverndarþjónustu, þ.e. 6.000 íbúa. Hér er þó gerður sá greinarmunur að engar undantekningar eru veittar frá lágmarksíbúafjölda. Ástæða þess er að ekki sömu landfræðilegu sjónarmið eiga við um barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar.

Í 4. mgr. d-liðar er jafnframt fjallað um samning milli sveitarfélaga sem er grundvöllur samstarfs sveitarfélaga um umdæmisráð barnaverndar. Rétt er að taka fram að um er að ræða sérstakan samning um starfsemi umdæmisráða og mælt fyrir um inntak hans í barnaverndarlögum. Ákvæðið gengur framar öðrum ákvæðum laga um samvinnu sveitarfélaga og lýtur því ekki reglum IX. kafla sveitarstjórnarlaga nr. 138/2011. Ástæða þess að lagt er til að sérstakar reglur gildi um samvinnu milli sveitarfélaga um þetta verkefni er sú að umdæmisráð standa fyrir utan hefðbundna uppbyggingu stjórnsýslu sveitarfélaga. Falla hinar almennari reglur sveitarstjórnarlaga því ekki vel að fyrirkomulagi samvinnu um umdæmisráð. Í ákvæðinu er kveðið á um að í samningi um samstarf um umdæmisráð skuli koma fram hvernig ráðið skuli skipað. Í því fellst að í samningnum geta komið fram nöfn ráðsmanna og varamanna, sem sveitarfélögin hafa komið sér saman um, eða tilgreind aðferð við skipun, t.d. tilnefning valnefndar sem hefur það verkefni að ákveða skipun ráðsmanna og tilgreind aðferð við þá skipun. Í samningnum skal jafnframt koma fram hvernig kostnaður við ráðið skiptist milli sveitarfélaga og hvernig er að öðru leyti búið að umdæmisráði. Í þessu felst að upplýsingar þurfa að liggja fyrir um laun sem eru greidd fyrir setu í umdæmisráð og hvernig kostnaður við launin skiptist milli sveitarfélaga. Þá þurfa sveitarfélög að koma sér saman um hvernig þau tryggja viðeigandi aðbúnað fyrir starfsemi umdæmisráðs, þ.m.t. starfsaðstöðu ráðsins og örugga vinnslu persónuupplýsinga. Þá skal í samningi koma fram hvernig fara skuli um skipun nýs ráðsmanns ef ráðsmaður lætur af störfum. Þessu skilyrði er ætlað að tryggja að hægt sé að bregðast við án tafar ef slíkar aðstæður koma upp.

Í 5. mgr. d-liðar er jafnframt fjallað um hvernig bregðast skuli við ef upp kemur sú staða að sveitarfélag nær ekki samkomulagi um skipan umdæmisráðs sem uppfyllir skilyrði laga. Í þeim tilvikum hefur ráðherra heimild til að taka ákvörðun um skipan umdæmisráðs fyrir viðkomandi sveitarfélags. Þegar ráðherra tekur slíka ákvörðun ber honum fyrst og fremst að tryggja að faglega skipað umdæmisráð sé til staðar fyrir barnaverndarmál í sveitarfélaginu. Í þeim tilvikum er ráðherra heimilt að taka ákvörðun um skipan umdæmisráðs fyrir fleiri sveitarfélög en bara það sveitarfélag sem ekki nær að skipa umdæmisráð. Nauðsynlegt er að ráðherra hafi slíka heimild enda er ljóst að slíkar aðstæður verða ávallt leystar með því að ráðherra tekur ákvörðun um samstarf fleiri en eins sveitarfélags. Í ákvæðinu er kveðið á um að í ákvörðun ráðherra komi fram sömu atriði og í samning sveitarfélaga um umdæmisráð.

Í 6. mgr. d-liðar er lagt til að ráðherra fái heimild til að setja reglugerð um ráðsmenn og skipan umdæmisráðs. Mikilvægt er að ráðherra hafi slíka heimild, t.d. ef skortir á samræmi milli starfsemi umdæmisráða. Ráðherra ber að hafa samráð við Samband íslenskra sveitarfélaga við setningu reglugerðarinnar. Í 6. mgr. d-liðar kemur jafnframt fram að ráðherra

sé heimilt að halda lista yfir einstaklinga sem það telur uppfylla almenn hæfisskilyrði til að taka sæti í umdæmisráði. Það leiðir af almennum reglum stjórnsýsluréttar að ráðherra þarf þá að leggja viðhlítandi grundvöll undir lista yfir mögulega ráðsmenn og tryggja að gætt sé jafnræðis og málefnalegra sjónarmiða við undirbúning hans. Til að mynda getur ráðherra auglýst opinberlega þegar hann hefur í hyggju að útbúa eða uppfæra listann. Á meðan slíkur listi er til ber ráðherra ábyrgð á því að hann sé uppfærður þannig að hann endurspegli raunverulega stöðu þeirra sem á honum eru.

Um f-lið.

Í f-lið er lögð til ný 15. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um valdsvið og samstarf barnaverndarþjónusta. Ákvæðið er lítið breytt frá 15. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um valdsvið og samstarf barnaverndarnefnda. Þær breytingar sem eru lagðar til á ákvæðinu hafa það einkum að markmiði að styrkja heimildir til miðlunar upplýsinga milli umdæma barnaverndarþjónustu. Ástæða þeirra er að ná betur utan um mál fjölskyldna sem hafa flutt milli umdæma. Þá þykir ástæða til að jafna aðstöðu barna að þessu leyti sem annars vegar flytja á milli umdæma og hins vegar sem búa ávallt í sama umdæmi. Sameiginlegum gagnagrunni í barnavernd er ætlað að styrkja framkvæmd þessarar upplýsingamiðlunar.

Í 1. málsl. 1. mgr. f-liðar er lagt til ákvæði sem er efnislega samhljóða 1. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga. Í 2. málsl. er lagt til ákvæði sem er efnislega samhljóða 3. málsl. 3. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga um skyldur barnaverndarþjónustu til að veita upplýsingar, skýringar og liðsinni þegar fyrir liggur samkomulag skv. 3. mgr. ákvæðisins. Í 2. málsl. er þó jafnframt lagt til að reglan verði víkkuð út til að ná til tilvika þar sem barn hefur tengsl við umdæmi annarrar barnaverndarþjónustu en þar sem barnið á fasta búsetu. Í 3. málsl. 1. mgr. f-liðar er lagt til að kveða með almennum hætti á um heimildir barnaverndarþjónustu í umdæmi þar sem barn á fasta búsetu til aðgangs að gögnum sem barnaverndarþjónustur í öðrum umdæmum geyma. Í núgildandi barnaverndarlögum hefur framkvæmdin verið með þeim hætti að barnaverndarnefndir hafa sent beiðni um upplýsingar til annarra barnaverndarnefnda í þeim tilvikum þegar búsetusaga barnsins gefur tilefni til að slíkra upplýsinga séu aflað, sbr. 44. gr. gildandi barnaverndarlaga. Um er að ræða tímafrekt og umfangsmikið verkefni sem oft hefur valdið töfum á meðferð máls barnsins. Með tilkomu nýs miðlægs gagnagrunns og starfrænna lausna í barnavernd opnast möguleikar á því að barnaverndarþjónustur geti fengið beinan aðgang að gögnum úr eldri barnaverndarmálum í öðrum umdæmum. Þykir rétt að renna lagastöð undir þá framkvæmd.

Í 2. mgr. f-liðar er lagt til ákvæði sem er að mestu leyti efnislega samhljóða 2. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um flutning barna milli umdæma. Í ákvæðinu er lögð til sú viðbót að barnaverndarþjónustur geti átt áfram haldandi samskipti um málið. Þykir mikilvægt að til staðar sé skýr heimild til gagnkvæmra samskipta. Áhersla er lögð á að ávallt þarf að liggja fyrir mat á nauðsyn þess að vinna með persónuupplýsingar með þeim hætti sem heimilt er samkvæmt ákvæði þessu. Heimildir barnaverndarþjónustu samkvæmt þessari grein skulu túlkaðar í samhengi við önnur ákvæði laganna og stefna að markmiðum þeirra.

Í 3. mgr. f-liðar er lagt til ákvæði sem er að flestu leyti efnislega samhljóða 3. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga, með breytingum sem lagðar eru til í frumvarpi til laga um Barna- og fjölskyldustofu. Í ákvæðinu eru þó jafnframt lagðar til breytingar á 1. málsl. Fyrir liggja upplýsingar um vinnslu mála þar sem ekki hefur verið eining um það hvernig túlka beri skilyrðið sem fram kemur í 3. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga um að það sé hentugra að mál sé rekið í öðru umdæmi. Er því talin ástæða til að breyta því á þann veg að áhersla verið lögð á að hagsmunir barnsins verði að leiða til þeirrar niðurstöðu að rétt sé að mál sé rekið í öðru umdæmi. Í samræmi við tillögur um breytingar í 1. mgr. f-liðar ákvæðisins er

jafnframt lagt til að reglu 3. másl. 3. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga verði komið fyrir í nýrri 1. mgr. 15. gr. laganna.

Í 4. mgr. f-liðar er lagt til ákvæði með minni háttar orðalagsbreytingum sem er ekki ætlað að fela í sér efnislegar breytingar frá framkvæmd á grundvelli 4. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga.

Í 5. mgr. f-liðar eru lagðar til minni háttar orðalagsbreytingar frá 5. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga, með breytingum sem lagðar eru til í frumvarpi til laga um Barna- og fjölskyldustofu.

Í 6. mgr. f-liðar eru jafnframt lagðar til minni háttar orðalagsbreytingar frá 5. mgr. 15. gr. gildandi barnaverndarlaga, með breytingum sem lagðar eru til í frumvarpi til laga um Barna- og fjölskyldustofu.

Um 9. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 2. mgr. 16. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um tilkynningaskyldu almennings vegna ófæddra barna. Við setningu núgildandi barnaverndarlaga voru tekin af öll tvímæli um heimildir barnaverndarnefnda í málum þar sem heilsu og lífi ófædds barns þykir stefnt í hættu. Með breytingarlögum nr. 80/2011 var ákvæðinu breytt til að ná yfir þau tilvik þegar þungaðar konur eru beittar ofbeldi sem stefnir heilsu eða lífi ófædds barn í hættu. Mikilvægt þykir að skýra ákvæðið frekar og láta það ná eftir atvikum til líferniss, háttsems eða aðstæðna beggja verðandi foreldra barns. Þá er skert á grunnskilyrði ákvæðisins með því að vísa til þess að lífi, heilsu eða þroska barns sé stefnt í alvarlega hættu. Með þessu er lögð áhersla á hagsmuni hins ófædda barns frekar en stöðu hins barnshafandi einstaklings.

Undirstrika ber að meginmarkmiðið er sem fyrr að gera barnaverndarþjónustu kleift að kanna mál, meta og undirbúa stuðningsaðgerðir áður en barn fæðist. Rétt er að geta þess að í 20. gr. frumvarpsins eru lagðar til breytingar á 30. gr. laganna til að skerpa á þessu hlutverki barnaverndarþjónustu og heimildum til að grípa til tiltekinna ráðstafana.

Um 10. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 21. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um upphaf barnaverndarmáls. Lagt er til að ný málsgrein bætist við greinina þar sem fjallað er um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna vegna meðferðar tilkynninga. Í henni felst að barnaverndarþjónustu ber að veita tengilið og/eða málstjóra upplýsingar um ákvörðun um að hefja könnun eða hefja ekki könnun þegar samþætting er fyrir hendi. Í ákvæðinu felst að barnaverndarþjónusta verður að afla upplýsinga um hvort fyrir liggi beiðni um samþættingu þjónustu í þágu barnsins. Ef ákvæðið er að hefja barnaverndarmál í þessum tilvikum fer svo um samþættingu þjónustu við könnun máls samkvæmt nýrri 22. gr. a. Af ofangreindu leiðir að ef ekki liggur fyrir beiðni um samþættingu á þessu stigi þá kemur ekki til miðlunar upplýsinga um ákvörðun um könnun.

Um 11. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 22. gr. gildandi laga þar sem fjallað er um könnun máls. Lagt er til að við ákvæðið bætist ný málsgrein þar sem gert verður skylt að óska eftir þjónustu Barnahúss við könnun máls ef grunur leikur á því að barn hafi orðið fyrir kynferðisofbeldi eða alvarlegu líkamlegu ofbeldi. Áréttu ber að hér er ekki lagt fyrir barnaverndarþjónustu að óska alltaf eftir svokölluðu könnunarviðtali í Barnahúsi. Ef óskað er lögreglurannsóknar er í fyrsta lagi gert ráð fyrir að barnaverndarþjónusta óski eftir því að

skýrslutaka fari fram í Barnahúsi og leiti jafnframt eftir annarri þjónustu Barnahúss. Þá er lögð áhersla á að í ákvæðinu felst skylda til að óska eftir þjónustu Barnahúss sem metur síðan hvort ástæða er til að bjóða barninu þjónustu Barnahúss.

Um 12. gr.

Í ákvæðinu er lögð til ný 22. gr. a þar sem fjallað er um samþættingu þjónustu á meðan á könnun stendur. Markmið ákvæðisins er að stuðla að samfelli í þjónustu við barnið á meðan barnaverndarþjónusta kannar mál og leysa úr álitaeftum sem kunna að vakna vegna samþættingar þjónustu.

Í 1. mgr. er fjallað um þau tilvik þegar könnun máls fer fram og fyrir liggur beiðni um samþættingu. Þá er gert ráð fyrir að barnaverndarþjónusta taki þátt í samþættingu sem einn af þjónustuveitendum í þágu farsældar barnsins. Í því felst að barnaverndarþjónusta fær heimild til að skiptast á upplýsingum við þjónustuveitendur sem taka þátt í samþættingu þjónustu í þágu barnsins. Ef málstjóri hefur þegar verið tilnefndur fyrir barnið og stuðningsteymi er að störfum heldur samþætting áfram með sambærilegum hætti og áður en barnaverndarþjónusta tekur sæti í stuðningsteymi.

Rétt er að árétta að þátttaka barnaverndarþjónustu í samþættingu fer ávallt fram á þeim grundvelli að foreldri og/eða barn eru samþykkt því að samþætting fari fram á meðan á könnun máls stendur. Ef beiðni um samþættingu þjónustu er dregin til baka þegar könnun hefst getur barnaverndarþjónusta ekki tekið þátt samþættingu þjónustu á þessum grundvelli. Er í 2. mgr. kveðið á um að veita skuli foreldrum og barni leiðbeiningar um rétt þeirra skv. lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna þegar beiðni um samþættingu liggur ekki fyrir.

Um 13. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 23. gr. gildandi barnaverndarlaga.

Í 1. tölul. eru lagðar til breytingar til að styrkja rétt barna til þátttöku í málum sem þau varða. Þar kemur fram að í greinargerð um niðurstöðu könnunar skuli sérstaklega tiltaka hvernig barni var gefinn kostur á að koma að sjónarmiðum sínum á framfæri og hvernig var tekið tillit til skoðana barnsins, eftir því sem við á.

Í 2. tölul. er áréttað að um samþættingu fari skv. 23. gr. a.

Í 3. tölul. er lögð til ný 3. mgr. 23. gr. barnaverndarlaga, en samhliða er lagt til að efni reglu 3. mgr. 23. gr. gildandi laga verði fært í nýja 23. gr. a. Í 3. tölul. er fjallað um hvernig fara eigi um samþættingu þjónustu þegar barnaverndarþjónusta tekur ákvörðun um að ljúka barnaverndarmáli eftir að það hefur verið fullkannað eða fullreynt að beita úrræðum laganna. Í þeim tilvikum þegar fyrir liggur beiðni um samþættingu þjónustu er tengilið, málstjóra og þjónustuveitendum sem taka þátt í samþættingu heimilt að vinna með niðurstöðu könnunar. Leiðir af ákvæðinu að upplýsingar sem barnaverndarþjónusta hefur aflað og unnið með á meðan á könnun stóð og áætlanir verið í gildi geta verið notaðar til að samþætta þjónustu í þágu farsældar barnsins.

Í ákvæðinu er jafnframt fjallað um þau tilvik þegar máli lýkur og samþætting er ekki fyrir hendi. Í þeim tilvikum er gert ráð fyrir að heimilt sé að miðla upplýsingum um að barnaverndarmáli hafi verið lokið til þjónustuveitenda ef hann hefur tilkynnt málið til barnaverndarþjónustu. Heimildin tekur bara til niðurstöðunnar um lok máls en ekki til þeirra forsendna sem þar liggja að baki. Ef þær aðstæður eru uppi að einhver sem veitir barni þjónustu hefur talið ástæðu til að tilkynna aðstæður barnsins til barnaverndarnefndar er talið þjóna hagsmunum barnsins að sá einstaklingur fái upplýsingar um að ekki sé tilefni til að beita úrræðum samkvæmt lögnum.

Um 14. gr.

Í ákvæðinu er lögð til ný 23. gr. a þar sem fjallað er um samþættingu þjónustu þegar barnaverndarþjónusta veitir úrræði á grundvelli barnaverndarlaga.

Í 1. mgr. er fjallað um þegar fyrir liggur beiðni um samþættingu. Í ákvæðinu kemur fram að við þær aðstæður skuli barnaverndarþjónusta taka við hlutverki málstjóra, eins og það er skilgreint í frumvarpi til laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barnsins. Rétt er að áréttu að um leið og fyrir liggur niðurstaða barnaverndarþjónustu um að þörf sé á úrræðum samkvæmt barnaverndarlögum tekur hún við málstjórninni. Þannig er gert ráð fyrir að barnaverndarþjónusta haldi utan um ætlanagerð og að vinnsla áætlana um meðferð máls fari fram í samstarfi við þá sem veita barninu farsældarþjónustu.

Í 2. mgr. er ákvæði sem er efnislega sambærilegt ákvæði sem er í 3. mgr. 23. gr. gildandi barnaverndarlaga. Ekki er því um að ræða breytingar frá gildandi lögum um samvinnu barnaverndarþjónustu við aðra þjónustuveitendur þegar beiðni um samþættingu liggur ekki fyrir.

Um 15. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 24. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um úrræði með samþykki. Breytingunum er m.a. ætlað að taka af öll tvímæli um að stuðningsúrræði geti beinst að heimili þar sem barn nýtur umgengni.

Í 1. tölul. eru lagðar til orðalagsbreytingar á e-lið 1. mgr. ákvæðisins sem koma til vegna breytinga sem eru lagðar til í frumvarpi þessu á ákvæðum um vernd ófæddra barna.

Í 2. tölul. er lögð til ný 3. mgr. þar sem fjallað er um hver veitir samþykki fyrir úrræðum. Breytingunum er annars vegar ætlað að koma betur til móts við aukinn fjölbreytileika í búsetu barna og mynstri foreldrasamskipta. Í ákvæðinu kemur fram að ef úrræði beinist að heimili þar sem barn býr nægir samþykki þess foreldris eða foreldra sem barnið býr hjá. Er hér átt við búsetu barns eins og hún er ákveðin í barnalögum. Ef barn býr ekki hjá báðum foreldrum sínum og úrræði beinast að heimili umgengnisforeldris eða annarra þar sem barn nýtur umgengni þarf samþykki lögheimilisforeldris og þess sem nýtur umgenginnar.

Breytingunum er hins vegar ætlað að styrkja aðkomu barna að málum sem það varðar. Í barnaverndarlögum er þegar kveðið á um aðild barna 15 ára og eldra að barnaverndarmálum þegar kemur að vistun utan heimilis. Hér er lagt til það nýmæli að grípa megi til stuðningsúrræða án vistunar með samþykki barns sem er orðið 15 ára. Undirstrika ber að ákvæðið á við um úrræði sem beinast eingöngu að barni, t.d. sálfræðiviðtöl og persónulegur ráðgjafi, en nær ekki til úrræða sem beinast að foreldri eða hvort tveggja foreldri og barni, t.d. MST.

Í 3. tölul. eru lagðar til breytingar á fyrirsögn greinarinnar til samræmis við 1. tölul.

Um 16. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 26. gr. gildandi barnaverndarlaga.

Í 1. tölul. eru lagðar til breytingar á 1. mgr. ákvæðisins sem eru efnislega um margt samhljóða gildandi ákvæði. Breytingar á greininni koma annars vegar til vegna tilkomu umdæmisráðs barnaverndar. Þar er skýrt að barnaverndarþjónusta fer fram á við umdæmisráð að það úrskurði um ráðstafanir samkvæmt greininni. Um málsmeðferð er nánar fjallað í nýrri 49. gr. barnaverndarlaga, sbr. 30. gr. frumvarpsins. Hins vegar eru lagðar til breytingar vegna samþættingar þjónustu í þágu farsældar barna. Lagt er til að umdæmisráð barnaverndar fái heimild til að úrskurða um að samþætting þjónustu fari fram. Heimildin á þá eingöngu við um

þau tilvik þegar ekki liggur fyrir beiðni um samþættingu. Rétt er að leggja áherslu á að eingöngu er heimilt að beita úrræðinu þegar önnur úrræði hafa reynst ófullnægjandi til að ná þeim markmiðum sem að er stefnt. Þannig er lögð áhersla á að í samþættingu felast viðtækar heimildir til vinnslu persónuupplýsinga og þarf mat barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar á þörf fyrir því að kveða á um samþættingu að taka mið af því eðli úrræðisins.

Í 3. tölul. kemur fram að þegar fyrir liggur úrskurður skv. d-lið 1. tölul. skuli barnaverndarþjónusta taka hlutverki málstjóra samkvæmt lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barns. Að öðru leyti fer um samþættingu þjónustunnar samkvæmt lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna.

Um 17. gr.

Í ákvæðinu eru lagaðar til breytingar á 27. gr. gildandi barnaverndarlaga.

Í 1. tölul. eru lagðar til breytingar á 1. mgr. ákvæðisins sem eru efnislega um margt samhljóða gildandi ákvæði. Breytingar á greininni koma annars vegar til vegna tilkomu umdæmisráðs barnaverndar. Þar er skýrt að barnaverndarþjónusta fer fram á við umdæmisráð að það úrskurði um ráðstafanir samkvæmt greininni. Um málsmeðferð er nánar fjallað í nýrri 49. gr. barnaverndarlaga, sbr. 30. gr. frumvarpsins. Hins vegar er um að ræða breytingar á heimildum til að úrskurða um vistun barns utan heimilis. Í gildandi lögum hefur barnaverndarnefnd heimild til að úrskurða um vistun barns utan heimilis í allt að tvo mánuði. Reynslan þykir hafa sýnt að þetta sé of skammur tími og æskilegt að geta markað vistun lengri tíma án beinnar aðkomu dómstóla. Hér má t.d. benda á að í framkvæmd hafa aðilar ekki haft raunhæfa möguleika á að nýta málskotsréttinn til dómstóla þar sem vistun er oft lokið áður en dómstóll nær að afgreiða málið. Er því lagt til að umdæmisráð barnaverndar fái heimild til að vista barn utan heimilis í allt að fjóra mánuði.

Í 2. og 3. tölul. eru lagðar til breytingar vegna tilkomu umdæmisráðs barnaverndar.

Um 18. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 28. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um úrskurð dómstóls um vistun barns utan heimilis

Í 1. tölul. eru lagðar til breytingar sem tengjast niðurlagningu barnaverndarnefnda en ákvæðið er að öðru leyti efnislega óbreytt. Í ákvæðinu kemur fram að ef barnaverndarþjónusta telur nauðsynlegt að barn sé vistað utan heimilis lengur en í fjóra mánuði geti þjónustan gert um það kröfu fyrir héraðsdómi. Í ákvæðinu felst jafnframt að áður en slík krafa er lögð fram þarf umdæmisráð barnaverndar að kveða upp úrskurð sem heimilar barnaverndarþjónustu að gera kröfuna. Samkvæmt framansögðu er gert ráð fyrir málsmeðferð umdæmisráðs barnaverndar og að ráðið beri ábyrgð á því að krafa um vistun barns utan heimilis í allt að tólf mánuði sé í samræmi við hagsmuni barnsins og önnur ákvæði barnaverndarlaga.

Í 2. tölul. eru lagðar til breytingar til að eyða óvissu sem kann að vakna um hvenær ráðstafanir haldast í tengslum við kröfu fyrir dómstólum.

Um 19. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 1. mgr. 29. gr. gildandi barnaverndarlaga. Breytingarnar tengjast niðurlagningu barnaverndarnefnda en er að öðru leyti efnislega óbreytt. Í ákvæðinu felst að ef barnaverndarþjónusta telur skilyrðum ákvæðisins fullnægt geti þjónustan gert kröfu um forsjárviptingu fyrir héraðsdómi. Í ákvæðinu felst jafnframt að áður en slík krafa er lögð fram þarf umdæmisráð barnaverndar að kveða upp úrskurð sem heimilar barnaverndarþjónustu að gera kröfuna. Samkvæmt framansögðu er gert ráð fyrir málsmeðferð

umdæmisráðs barnaverndar og að ráðið beri ábyrgð á því að krafa um forsjársviptingu sé í samræmi við hagsmuni barnsins og ákvæði greinarinnar að öðru leyti.

Um 20. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 30. gr. gildandi barnaverndarlaga. Markmið breytinganna er í fyrsta lagi að samræma orðalag við breytt orðalag 2. mgr. 16. gr. um tilkynningarskyldu, sbr. 9. gr. frumvarpsins. Í öðru lagi er skerpt á hlutverki barnaverndarþjónustu við þessar aðstæður og samvinnu við verðandi foreldra. Í þriðja lagi er mælt skýrar fyrir um skilyrði þess að krefjast sjálfræðissviptingar barnshafandi einstaklings. Tekið er fram að vægari úrræði séu fullreynd og brýn þörf fyrir beitingu þessa úrræðis. Undirstrika ber að þetta úrræði getur einungis beinst gegn þeim sem gengur með barnið. Gera verður ráð fyrir að reynt geti með sjálfstæðum hætti á ákvæði lögræðislaga í tilviki hins foreldrisins, að uppfylltum skilyrðum þeirra laga. Samhliða eru í 9. tölul. 35. gr. frumvarpsins lagðar til breytingar á lögræðislögum.

Um 21. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 31. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um neyðarráðstafanir. Breytingarnar koma til vegna breytinga á skipulagi barnaverndarþjónustu á vettvangi sveitarfélaga.

Í 1. tölul. eru lagðar til breytingarnar á ákvæði sem fjallar um hver getur beitt neyðarráðstöfun. Í gildandi lögum er gert ráð fyrir að formaður barnaverndarnefndar fari með heimildir til að taka ákvörðun um neyðarráðstafanir og að hann geti veitt starfsmönnum umboð til þess. Í ákvæðinu er lagt til að starfsfólk barnaverndarþjónustu sem hefur fengið vald til fullnaðarafgreiðslu mála geti tekið ákvarðanir um neyðarráðstafanir.

Í 2. tölul. eru lagðar til breytingar sem tengjast þeim breytingum sem eru lagðar til í 1. tölul. Lagt er til að barnaverndarþjónusta skuli án tafar taka málið til meðferðar og að innan fjórtán daga þurfi ráðið að hafa farið fram á úrskurð umdæmisráðs barnaverndar um áframhaldandi ráðstafanir en að öðrum kosti falli ákvörðun um neyðarráðstöfun úr gildi.

Um 22. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 1. mgr. 33. gr. gildandi barnaverndarlaga vegna samþættingar þjónustu. Í ákvæðinu felst að þegar barnaverndarþjónusta hefur tekið yfir umsjá eða forsjá barns er þjónusta í þágu farsældar barnsins samþætt óháð afstöðu foreldra. Barnaverndarþjónusta tekur þá við hlutverki málstjóra og gerir breytingar á stuðningsteymi með hliðsjón af vistun barnsins eftir því sem þurfa þykir. Að öðru leyti fer um samþættingu skv. lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barnsins. Gert er ráð fyrir að áætlanagerð að vinnsla áætlaða um trygga umsjá fari fram í samstarfi við þá sem veita barninu farsældarþjónustu og í samhengi við áætlanagerð á vettvangi stuðningsteymis.

Um 23. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 34. gr. gildandi barnaverndarlaga vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda og tilkomu barnaverndarþjónusta og umdæmisráða barnaverndar.

Um 24. gr.

Í ákvæðinu er lagt til að 35. gr. gildandi barnaverndarlaga falli brott en þar er nú fjallað um úrræði gagnvart þeim sem vinna með börnum. Í ákvæðinu felast heimildir barnaverndarnefnda

til að grípa til tiltekinna aðgerða ef nefndin fær ábendingu um að atferli manns, sem starfa sinna vegna hefur samskipti við börn, sé stórlega ábótavant.

Framkvæmd ákvæðisins hefur valdið ákveðnum vandkvæðum. Á það hefur verið bent að könnun barnaverndarnefndar á framferði starfsmanns í starfi sínu falli ekki vel að þeirri málsmeðferð sem lögin gera ráð fyrir í barnaverndarmálum þar sem áhersla er lögð á tiltekið barn og hvort beita þurfi úrræðum vegna þess. Er því lagt til að ákvæðið falli brott. Þó verður áfram að leggja áherslu á að ef barnaverndarþjónustu berst ábending sem beinist að atferli gagnvart tilteknu barni skal leggja mál í hefðbundinn farveg samkvæmt ákvæðum barnaverndarlaga.

Þá kunna þær aðstæður að koma upp að barnaverndarþjónustu beri að framsenda upplýsingar á viðeigandi stað ef henni berast ábendingar sem öðrum ber að sinna. Í því sambandi kann að vera ástæða til að beina ábendingu til yfirmanns viðkomandi starfsmanns eða eftir atvikum til Gæða- og eftirlitsstofnunar velferðarmála eða annarrar eftirlitsstofnunar.

Um 25. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 37. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um brottvikningu heimilismanns og nálgunarbann. Í núgildandi ákvæði hafa barnaverndarnefndir heimildir til að krefjast þess fyrir dómi að þessum úrræðum verði beitt. Í núgildandi lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili nr. 85/2011 er á hinn bóginn gert ráð fyrir að lögregla hafi heimild til að taka slíkar ákvarðanir, sbr. 1. mgr. 7. gr. laga umræddra laga. Á undanförunum árum hefur þetta úrræði barnaverndarlaganna verið vannýtt og má gera ráð fyrir að ekki hafi verið nógu skýrt með hvaða hætti skyldi haga vinnslu mála hvað þetta varðar, sérstaklega eftir breytingarnar með nýjum lögum frá 2011.

Í 1. og 3. tölul. er því lagt til að barnaverndarþjónustu sé skylt að bregðast við með því að setja fram beiðni um úrræði samkvæmt lögum nr. 85/2011 til lögreglu í stað þeirrar heimildar að barnaverndarnefnd setji sjálf fram slíka kröfu fyrir dómi.

Þá eru lagðar til breytingar með 2. tölul. sem tengjast öðrum breytingum á ákvæðum um vernd ófæddra barna.

Um 26. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til orðalagsbreytingar á 38. gr. gildandi barnaverndarlaga vegna tilkomu barnaverndarþjónustu og umdæmisráða barnaverndar. Í 1. mgr. kemur fram að stjórnsýslulög gilda um meðferð barnaverndarmála, þ.m.t. þegar barnaverndarþjónusta undirbýr mál fyrir umdæmisráði barnaverndar.

Þá er lögð til breyting á reglugerðarheimild 2. mgr. Breytingunni er ætlað að tryggja að heimild ráðherra til að setja reglugerð um málsmeðferð nái til allra þátta málsmeðferðarinnar hjá barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs sveitarfélaga.

Um 27. gr.

Í ákvæðinu er lögð til ný 39. gr. barnaverndarlaga þar sem fjallað er um stafræna vinnslu barnaverndarmála.

Í 1. mgr. er lagt til að barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar verði skylt að vinna gögn sem tengjast barnaverndarmálum í miðlægum gagnagrunnum og stafrænum lausnum Barna- og fjölskyldustofu. Samkvæmt breytingum sem eru lagðar til í frumvarpi þessu á 2. mgr. 38. gr. barnaverndarlaga mun ráðherra hafa heimild til að setja reglugerð um málsmeðferð samkvæmt ákvæðinu. Þá er lagt til að í 2. mgr. sé kveðið á um að Barna- og fjölskyldustofa útbúi leiðbeiningar um vinnslu gagna samkvæmt 1. mgr.

Með ákvæðinu er jafnframt lagt til að brott falli 39. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem mælt er fyrir um að barnaverndarnefndum beri á kerfisbundinn hátt að skrá mál sem koma til meðferðar hjá þeim. Ákvæði upplýsingalaga nr. 140/2012 og laga um opinber skjalasöfn nr. 77/2014 gilda um skráningu mála hjá barnaverndarþjónustu og umdæmisráð barnaverndar og er því ljóst að á þessum aðilum hvíla skyldur til að skrá mál sem koma til meðferðar. Þykir ekki ástæða til að mæla sérstaklega fyrir um þessar skyldur í barnaverndarlögum.

Um 28. og 29. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til orðalagsbreytingar á 43. gr. og 47. gr. laganna sem koma til vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda og tilkomu barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar.

Um 30. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á 49. gr. gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um ályktunarhæfi og form úrskurða barnaverndarnefnda. Breytingarnar koma til vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda og tilkomu umdæmisráða barnaverndar.

Eins og að framan greinir hafa umdæmisráð barnaverndar það verkefni að kveða upp úrskurði sem leggja fyrir eða heimila barnaverndarþjónustu að grípa til tiltekinna ráðstafana, úrræða eða athafna. Segja má að megintilgangur ráðsins sé tvíþættur. Annars vegar er umdæmisráðinu ætlað að tryggja aðkomu þriggja einstaklinga með mismunandi fagþekkingu að tilteknum ráðstöfunum á grundvelli barnaverndarlaga. Hins vegar er ráðinu ætlað að stuðla að því að fram fari endurskoðun eða endurmat á þeim farvegi sem barnaverndarþjónusta telur rétt að leggja mál í.

Í 1. mgr. ákvæðisins eru tekin af tvímæli um að málsmeðferðarreglur VIII. kafla barnaverndarlaga eiga bæði við um vinnslu mála hjá barnaverndarþjónustu og umdæmisráði barnaverndar.

Í 2. mgr. er fjallað um verkaskiptingu barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar. Lagt er til að sérstaklega sé kveðið á um þessi atriði þar sem skipan umdæmisráða felur í sér frávík frá almennum reglum um uppbyggingu stjórnsýslu sveitarfélaga. Í ákvæðinu felst í fyrsta lagi að barnaverndarþjónusta undirbýr mál sem koma til úrskurðar umdæmisráðs barnaverndar. Er því ekki gert ráð fyrir að umdæmisráð hafi faglærða starfsmenn. Barnaverndarþjónusta ber því að rannsaka mál og veita andmælarétt áður en mál koma til meðferðar umdæmisráðs.

Í ákvæðinu felst þó jafnframt að umdæmisráð ber ábyrgð á því að meðferð málsins sé í samræmi við lög. Þannig getur ráðið ekki horft fram hjá því ef það telur barnaverndarþjónusta ekki hafa farið að reglum um málsmeðferð. Í ákvæðinu er fjallað um viðbrögð umdæmisráðs sem geta verið að fela barnaverndarþjónustu að undirbúa málið betur eða bæta sjálft úr þeim ágalla sem var á málinu. Að sjálfsögðu hefur umdæmisráðið jafnframt þá heimild að synja því sem barnaverndarþjónusta fer fram á.

Í ákvæðinu er jafnframt tekið fram að ráðinu sé heimilt að kveða aðila til að veita munnlega skýrslu fyrir nefndinni.

Í 3. mgr. kemur fram að um ályktunarhæfi og form úrskurða umdæmisráðs barnaverndar fari samkvæmt stjórnsýslulögum.

Í 4. mgr. kemur fram að þegar fyrir liggi úrskurður umdæmisráðs barnaverndar beri barnaverndarþjónusta án tafar að koma honum til framkvæmdar. Ekki er gert ráð fyrir að barnaverndarþjónusta geti fyrir fram aflað heimildar umdæmisráðs til að grípa til tiltekinna

ráðstafana. Í ákvæðinu er því gert ráð fyrir að úrskurður falli úr gildi hafi hann ekki komið til framkvæmda innan sex vikna frá því að niðurstaðan varð endanleg.

Um 31. og 32. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til orðalagsbreytingar á ákvæðum IX. kafla gildandi barnaverndarlaga þar sem fjallað er um málsmeðferð barnaverndarmála fyrir úrskurðarnefnd velferðarmála.

Breytingarnar koma til vegna aðlögunar ákvæða kaflans að öðrum ákvæðum frumvarpsins þar sem fjallað er um niðurlagningar barnaverndarnefnda og tilkomu barnaverndarþjónustu og umdæmisráðs barnaverndar.

Um 33. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til orðalagsbreytingar á 87. gr. laganna vegna niðurlagningar barnaverndarnefnda. Ekki er ætlunin að gera efnisbreytingar á ábyrgð sveitarstjórna samkvæmt ákvæðinu heldur eingöngu aðlaga orðalag þannig skýrt sé að við niðurlagningu barnaverndarnefnda beri sveitarstjórnir bæði ábyrgð á starfsemi umdæmisráðs barnaverndar og barnaverndarþjónustu.

Um 34. gr.

Í ákvæðinu er fjallað um gildistöku. Í 1. mgr. er lagt til að lögin taki gildi 1. janúar 2022 eins og önnur frumvörp félags- og barnamálaráðherra sem varða þjónustu í þágu barna.

Í 2. og 3. mgr. ákvæðisins er fjallað um gildistöku breytinga sem tengjast uppbyggingu barnaverndar innan sveitarfélaga. Er lagt til að breytingarnar verði tengdar við kosningar til sveitarstjórna vorið 2022.

Um 35. gr.

Í ákvæðinu eru lagðar til breytingar á ýmsum lögum.

Í b-lið 3. tölul. er lagt til að brott falli 31. gr. laga um félagsþjónustu sveitarfélaga nr. 41/1990 þar sem fram kemur að sveitarstjórn getur falið félagsmálanefnd verkefni barnaverndarnefndar og fari þá um framkvæmd og meðferð þeirra mála eftir lögum um vernd barna og ungmenna. Í ljósi niðurlagninga barnaverndarnefnda og hlutverks sveitarstjórnar eða eftir atvikum fastanefndar, eins og það er skilgreint í frumvarpi þessu, er ákvæðið óþarft og lagt til að það falli brott.

Í 9. tölul. er lagðar til breytingar á lögræðislögum nr. 71/1997. Í 30. gr. barnaverndarlaga hafa verið ákvæði þar sem fjallað er um úrræði barnaverndarnefnda vegna þungðara kvenna sem stofna heilsu og lífi ófædd barns síns í hættu með lífernir sínu. Ákvæðið á að fela í sér heimildir barnaverndarnefndar til að sjálfræðissvipta barnshafandi einstaklings með það að markmiði að þau komist til aðhlynningar og meðferðar á viðeigandi stofnun. Eins og nánar er lýst í athugasemdum við ákvæði frumvarps þessa, þar sem lagðar eru til breytingar á 30. gr. barnaverndarlaga, urðu breytingar á framkvæmd ákvæðisins þegar lögræðislögum var breytt með lögum nr. 84/2015. Ljóst er að mikil þörf er fyrir að barnaverndarþjónustu hafi þessar heimildir. Í því sambandi er áréttað að lífernir barnshafandi einstaklings, einkum þegar um er að ræða ofnotkun ávana- og fíkniefna, getur haft mjög alvarlegar afleiðingar fyrir ófætt barn viðkomandi. Er því lagt til að nýr d-liður bætist við upptalningu 4. gr. lögræðislaga en orðalag hans er í samræmi við orðalag 30. gr. barnaverndarlaga, með þeim breytingum sem eru lagðar til í frumvarpi þessu.

Í 12. tölul. eru lagðar til breytingar á sveitarstjórnarlögum nr. 138/2011. Lagt er til að brott falli sérregla um áheyrnarfulltrúa í barnaverndarnefnd í ljósi niðurlagningar barnaverndarnefnda.

Aðrar breytingar eru til komnar vegna niðurlagningar barnaverndarnefndar og er lagt til að barnaverndarþjónustu verði falin verkefni barnaverndarnefnda sem ákvæðið nær til.